

Struktura financijskog i kreditnog potencijala banke

Mionić, Stefani

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:365283>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-08**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

STEFANI MIONIĆ

FORMIRANJE FINANCIJSKOG I KREDITNOG POTENCIJALA BANKE

Diplomski rad

Pula, 2015.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

STEFANI MIONIĆ

FORMIRANJE FINACIJSKOG I KREDITNOG POTENCIJALA BANKE

Diplomski rad

JMBAG: 0303012337, redoviti student

Broj indeksa: 411-ED

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Bankarstvo

Mentor: prof. dr. sc. Lovre Božina

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, __. __. 2015.

_____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, Stefani Mionić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Formiranje financijskog i kreditnog potencijala banke* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2015.

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Formiranje financijskog potencijala banke.....	3
3. Struktura financijskog potencijala prema vrstama izvora.....	6
3.1. Politika formiranja optimalne strukture izvora sredstava.....	11
4. Čimbenici oblikovanja financijskog potencijala banaka	15
5. Kreditni potencijal	18
5.1. Aktivni bankarski poslovi.....	20
5.2. Bankovne rezerve	23
5.3. Mikromultiplikacija i makromultiplikacija	25
5.4. Statični i dinamični kreditni potencijal.....	29
5.5. Središnja banka i kreditni potencijal banaka	31
5.6. Planiranje kreditnog potencijala	33
5.6.1. Planiranje kreditne bilance	33
5.6.2. Politika formiranja optimalne strukture plasmana banaka.....	34
6. Izračun kreditnog potencijala poslovne banke.....	37
6.1. Kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija.....	40
7. Utjecaj instrumenata monetarne politike Hrvatske narodne banke na kreditni potencijal.....	52
7.1. Monetarna politika Hrvatske narodne banke u 2014. godini.....	58
8. Zaključak.....	60
Sažetak – Formiranje financijskog i kreditnog potencijala banke	62
Summary – The forming of financial and credit potential of a bank	63
Literatura	64
Popis tablica i grafikona.....	66

1. Uvod

Financijski potencijal čine vlastita sredstva te prikupljeni depoziti od strane klijenata i pribavljeni krediti od domaćih i stranih fizičkih i pravnih osoba u zemlji i inozemstvu. Da bi banke mogle odobravati kredite moraju prethodno prikupiti izvore sredstava. Najvažniji oblik izvora sredstava banaka su depoziti. Kapital banke i primljeni krediti od drugih financijskih institucija predstavljaju izvor sredstava na koji se u pravilu ne izdvaja niti jedan oblik rezerve. Navedena sredstva banke ulažu u različite oblike plasmana. Maksimalni iznos kredita koji pojedina banka može odobriti klijentima, a da pri tome bude likvidna, jest kreditni potencijal na koji utječu mnogi čimbenici, od izvora sredstava do samih monetarnih mjera odnosno monetarne politike središnje banke. Kreditni potencijal je razlika pasive bilance poslovne banke i rezerva iste banke kod središnje banke, odnosno ovisi o iznosu financijskog potencijala banke, iznosu obvezne rezerve kod središnje banke te iznosu rezerve likvidnosti koje poslovna banka ima kod središnje banke.

Obvezna rezerva obuhvaća novčana sredstva koja banke izdvajaju na posebnim računima kod središnje banke, u skladu s propisima koje određuje središnja banka. Budući banka ne zna kada će doći do povlačenja depozita po viđenju, ona mora raspolagati rezervom trenutno likvidnih sredstava iz kojih može uredno izvršavati dospjele obveze prema svojim komitentima. Postojanje viška likvidnosti neophodno je za odvijanje kreditne aktivnosti banke, što znači da je emisija novih kredita nemoguća bez pribave slobodnih novčanih sredstava koja banka može plasirati. Kada višku likvidnosti na računu za namiru banke pridodamo iznos ranije odobrenih kredita dobit ćemo ukupnu veličinu kreditnog potencijala banke.

Banke ne samo što kreiraju novac, nego provode i njegovu multiplikaciju. Cijeli proces multiplikacije težio bi u beskonačnost kada ne bi postojali čimbenici koji određuju kreditni potencijal svake pojedinačne banke zasebno te kreditni potencijal bankovnog sustava u cjelini.

Povećanje kreditnog potencijala događa se u vrijeme ekspanzivne monetarne politike, a s druge strane smanjenje kreditnog potencijala događa se povećanjem prethodno navedenih rezervi u cilju provođenja restriktivne monetarne politike. Isto tako, povećanje kreditnog potencijala događa se i uslijed promjena u aktivi bilance, kao što su promjene visine rezervi.

Smanjenje stope obvezne rezerve i/ili rezerve likvidnosti smanjuje iznos rezervi koje banka izdvaja ili održava na svom računu za namiru.

Obradom izabrane teme želi se objasniti formiranje financijskog i kreditnog potencijala banaka, njihova struktura te čimbenici oblikovanja financijskog potencijala banaka. Nastoji se objasniti kretanje kreditnog potencijala u određenom razdoblju, odnosno njegovo povećanje ili smanjenje. Obrađuje se i utjecaj instrumenata monetarne politike Hrvatske narodne banke na kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija. Cilj ovog rada je prikazati strukturu financijskog i kreditnog potencijala kao veoma važne stavke poslovanja poslovnih banaka te kretanja odnosno promjene kreditnog potencijala drugih monetarnih financijskih institucija u posljednjih nekoliko godina te objasniti zbog čega dolazi do promjena veličine kreditnog potencijala poslovnih banaka u Republici Hrvatskoj. Svrha rada je objasniti iz čega se formira financijski potencijal te kako se dolazi do izračuna kreditnog potencijala i razloge koji utječu na njegovu veličinu. U radu su korištene sljedeće znanstveno-istraživačke metode: povijesna metoda, komparativna metoda te metoda analize.

U prvom dijelu rada opisuje se pojam financijskog potencijala, formiranje financijskog potencijala banke te njegova struktura prema vrstama izvora. Također se definira politika formiranja optimalne strukture izvora sredstava te čimbenici oblikovanja financijskog potencijala. U drugom dijelu rada objašnjava se pojam kreditnog potencijala, aktivni bankarski poslovi, bankovne rezerve, mikromultiplikacija i makromultiplikacija, statični i dinamični kreditni potencijal jedne banke, povezanost središnje banke sa kreditnim potencijalom banaka te planiranje kreditnog potencijala. Nadalje se putem izračuna obrađuje kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija, a u posljednjem dijelu diplomskog rada objašnjava se utjecaj instrumenata monetarne politike Hrvatske narodne banke na kreditni potencijal.

2. Formiranje financijskog potencijala banke

Osnovni predmet poslovanja banaka kao financijskih institucija jest prikupljanje novčanih sredstava i njihovo usmjeravanje u obliku kreditnih i nekreditnih plasmana. Za veličinu kreditnog potencijala određujuća je veličina i struktura financijskog potencijala banke. Financijski potencijal čine sve pozicije u pasivi bilance odnosno čine ga vlastita sredstva (kapital) te prikupljeni depoziti od strane klijenata i pribavljeni krediti od domaćih i stranih fizičkih i pravnih osoba u zemlji i inozemstvu. Navedena sredstva, po odbitku obvezne rezerve, banke ulažu u različite oblike plasmana. Poslovi u financijskom poslovanju jedan su od glavnih oblika bankarskih poslova putem kojih banka prikuplja i disperzira financijski potencijal. Ovi poslovi čine pasivne bankarske poslove (Jurman, 2007:1377).

Financijski potencijal odražava se u strukturi pasive banaka prema vrstama izvora, a pojedine stavke pasive navedene su i objašnjene u nastavku.

- **Depozitni novac** čine slobodna i stalno raspoloživa sredstva na računima kod banaka odnosno depoziti plativi po viđenju, tj. na zahtjev. Takva sredstva na žiro-računima i tekućim računima, bez obzira na to da li su nastala pologom ili odobravanjem kredita, smatramo novcem jer predstavljaju kupovnu snagu kojom se njihovi vlasnici koriste i mogu uvijek koristiti u svrhu kupovine i plaćanja. To su transakcijski depoziti koji vlasnicima računa koriste za obavljanje svakodnevnih plaćanja. Depozitni novac je po odbitku obvezne rezerve i uz ročnu transformaciju, značajan izvor bankama za odobravanje kredita koje banke dalje plasiraju fizičkim i pravnim osobama po određenoj kamatnoj stopi. Depozitni novac sa stajališta profitabilnosti omogućava bankama visoku zaradu na razlici između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa, ali isto tako potrebno je naglasiti da su i troškovi banaka vezani uz vođenje transakcijskih računa prilično visoki (Jurman, 2007:1377-1397). Najveći dio prometa danas se i obavlja upravo pomoću depozitnog novca te je funkcija prometnog i platežnog sredstva koju on obavlja bitna, pa ga stoga i moramo ubrajati u novčani optjecaj. Ispuštajući depozitni novac iz novčanog optjecaja, a svodeći novčani optjecaj u okvire optjecaja gotovog novca, dobivamo sasvim nerealnu sliku novčanog optjecaja (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:89). Bezgotovinski platni promet uvjet je postojanja depozitnog novca, ali se može dogoditi da bezgotovinski platni promet postoji, a da ne postoji depozitni novac. Obratna situacija nije moguća, tj. depozitnog novca ne može biti bez bezgotovinskog platnog prometa.

Polazna točka za ocjenu, da li sredstva koja egzistiraju na računu kod banaka predstavljaju depozitni novac morala bi biti u odgovoru na pitanje: kakve funkcije obavljaju ta sredstva i predstavljaju li ona cirkulirajuću kupovnu snagu kojom se njihovi vlasnici mogu bez ograničenja koristiti, tj. obavljaju li funkciju prometnog i platežnog sredstva? Ako tako postavimo pitanje vidjet ćemo da npr. kao što je u periodu administrativnog sustava bio slučaj, sredstva na računima kod banaka nisu predstavljala novac, jer nisu obavljala funkciju prometnih sredstava: poduzeće je moglo imati na svom računu veliku sumu sredstava, a da se ipak njima ne može koristiti kao kupovnom snagom, tj. njima ne može kupovati i plaćati. U takvom sustavu sigurno je da je slučaj specifičan i tu komponentu nije niti trebalo uključivati u masu novčane cirkulacije (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:89).

- **Štedni i oročeni depoziti** uglavnom su kunski oročeni depoziti i kunski depoziti s otkaznim rokom, a neznatno su to kunski štedni depoziti po viđenju, jer je širokom afirmacijom tekućih računa većina banaka prestala izdavati klijentima štedne knjižice. Štedni i oročeni depoziti kvalitetan su izvor za odobravanje dugoročnih kredita (Jurman, 2007:1377-1397). Uloge po viđenju vlasnici mogu uvijek podići u punom iznosu i bez najave te kao takvi predstavljaju nepouzdan oslonac banci za davanje kredita. Oročeni ulogi imaju vrijeme dospijeca te se kao takvi ne mogu uzimati iz banke prije isteka ugovorenog roka stoga omogućuju veću sigurnost glede formiranja kreditnog potencijala banke (Klačmer Čalopa, Cingula, 2009:38).
- **Devizni depoziti** su devizni depoziti po viđenju, oročeni devizni depoziti i devizni depoziti s otkaznim rokom. Devizni depoziti jesu izvor za odobravanje deviznih kredita u zemlji i u inozemstvu, te služe za obavljanje međunarodnog platnog prometa i kao kolateral za devizne aranžmane u inozemstvu, izvor su bankama za formiranje deviznih rezervi likvidnosti, a jednim dijelom devizna se sredstva konvertiraju u kunska te plasiraju klijentima za različite namjene.
- **Depoziti središnje države** su svi oblici kunskih i deviznih obveza banaka prema središnjoj državi odnosno prema Republici Hrvatskoj i republičkim fondovima.¹

---

¹ Sektor republički fondovi obuhvaća nacionalne fondove koji se financiraju posebnim izvanproračunskim porezima (tj. porezima ili doprinosima koji se ne uključuju u prihode proračuna središnje države).

- **Ograničeni i blokirani depoziti** obuhvaćaju sljedeće obveze banaka: kunske i devizne ograničene depozite ostalih domaćih sektora, ostalih bankarskih institucija, nebankarskih financijskih institucija, središnje države te stranih pravnih i fizičkih osoba i blokirane devizne depozite stanovništva regulirane Zakonom o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske.
- **Kreditni primljeni od središnje banke** su krediti primljeni od Hrvatske narodne banke (u nastavku: HNB) i depoziti HNB-a kod banaka, pri čemu se kao krediti tretiraju i poslovi reotkupa vrijednosnih papira.
- **Obveznice i instrumenti tržišta** novca jesu neto obveze banaka po izdanim dužničkim vrijednosnim papirima i primljeni krediti u kunama. Instrumenti tržišta novca izdani su blagajnički zapisi, izdane i akceptirane mjenice te ostali dužnički vrijednosni papiri. U sklopu primljenih kredita iskazani su i izdani podređeni i hibridni instrumenti koje su upisali inozemni investitori, a banke ih kao specifični oblik dopunskog kapitala uključuju u izračun jamstvenog kapitala.²
- **Inozemna pasiva** obuhvaća razne oblike deviznih i kunskih obveza prema stranim bankama i ostalim pravnim i fizičkim osobama – žiro-račune i tekuće račune, štedne depozite, oročene depozite te primljene kredite.
- **Kapitalski računi** obuhvaćaju dionički kapital, dobit ili gubitak prethodne i tekuće godine, zadržanu dobit, zakonske pričuve, statutarne i ostale kapitalne pričuve, rezerve proizašle iz transakcija zaštite, nerealiziranu dobit (gubitak) s osnove vrijednosnog usklađivanja financijske imovine raspoložive za prodaju te ispravke vrijednosti i posebne rezerve za neidentificirane gubitke. Unutar kapitalnih računa najznačajniji je dionički kapital, zatim slijede razni oblici kapitalnih pričuva i zadržana dobit.
- **Ostalo (neto)** jesu neraspoređeni računi pasive umanjeni za neraspoređene račune aktive, uključujući fer vrijednost deriviranih financijskih instrumenata (Jurman, 2007:1377-1397).

---

² Jamstveni kapital banke je temelj osiguranja obveza prema vjerovnicima banke; prema Zakonu o bankama i štedionicama, sastoji se od temeljnog kapitala i dijela dopunskog kapitala koji ne prelazi iznos od 50% temeljnog kapitala.

3. Struktura financijskog potencijala prema vrstama izvora

Banka ima svoju temeljnu zadaću – prikupljanje slobodnih novčanih sredstava brojnih klijenata s ciljem da ta sredstva usmjeri u kreditne i druge oblike plasmana. Kao što je već istaknuto, osnovni izvor sredstava kojima raspolažu banke jesu prikupljeni depoziti, međutim to nije jedini izvor. S druge strane isto tako, odobravanje kredita, iako je najtradicionalniji, nije jedini oblik plasiranja prikupljenih sredstava, jer banka prikupljenim sredstvima može kupovati neke druge financijske instrumente (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:57). Na mogućnost odobravanja bankarskih kredita različito utječe porast različitih vrsta depozita, jer se za kratkoročne depozite u pravilu izdvaja viša stopa rezerve nego na dugoročne depozite. Iz prikupljenih novčanih sredstava banka najprije izdvaja rezervu, a zatim odobrava kredite poduzeću, stanovništvu i državi ili ta sredstva ulaže u kupnju raznih državnih i privatnih vrijednosnih papira kako bi naplatila određenu kamatu ili ostvarila neki drugi oblik zarade.

Plasiranju sredstava prethodi njihovo prikupljanje, tj. izvori sredstava koji se mogu svesti na tri glavne vrste opisane u nastavku:

Fondovi banke – svaka banka da bi počela s radom mora raspolagati nekim početnim kapitalom koji u banku unose njezini vlasnici, ako je banka osnovana kao dioničko društvo onda su to dioničari. To je tzv. osnivački fond ili vlastiti kapital banke, a dijeli se na poslovni fond i rezerve. Najčešće od veličine vlastitog kapitala banke zavisi ukupan opseg njezina poslovanja. Fondove banke sačinjavaju stavke opisane u prethodnom poglavlju: obveznice i instrumenti tržišta novca, inozemna pasiva, kapitalski računi te ostalo (neto) i nalaze se u pasivi bilance. Vlastiti fondovi su temeljna glavnica banke odnosno čine ih novčana sredstva koja su osnivači uložili za bankovno poslovanje. Zakonom su određeni minimalni obvezatni ulozi za osnivanje banke i oni nisu mali jer trebaju osigurati povjerenje u mogućnost obavljanja svih bankovnih poslova (Klačmer Čalopa, Cingula, 2009:38).

Depoziti – banka prikuplja slobodna novčana sredstva od pojedinaca, poduzeća i drugih subjekata koji sačinjavaju određenu masu depozita. Time se povećava mogućnost odobravanja kredita. Razlikujemo depozite formirane prema različitim kriterijima. U ukupnim depozitima nalaze se depozitni novac, štedni i oročeni depoziti, devizni depoziti, depoziti središnje države te ograničeni i blokirani depoziti.

Depozitni novac uključuje kunska novčana sredstva na žiro-računima i tekućim računima te obveze banaka po izdanim kuskim instrumentima plaćanja. To su transakcijski depoziti koji vlasnicima računa služe za obavljanje svakodnevnih plaćanja.

Međubankarski krediti – banka, kao i drugi subjekt u teškoćama, traži i sama kredit kako bi ih prebrodila. Obično se ona obraća nekoj drugoj banci ili finansijskoj organizaciji, a u posebnim prilikama, kao posljednjem utočištu obraća se i središnjoj banci (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:57). Međubankarske kredite čine krediti od središnje banke i također se nalaze u pasivi bilance. Krediti primljeni od središnje države krediti su primljeni od HNB-a i depoziti HNB-a kod banaka, pri čemu se kao krediti tretiraju i poslovi reotkupa vrijednosnih papira. Međubankarski krediti se posuđuju od drugih banaka na tržištu novca i oni su najčešće kratkoročni krediti (vrlo često samo preko noći), a ukoliko se uzimaju od središnje banke tada postoji izreka da se poslovna banka obratila zadnjem utočištu (Klačmer Čalopa, Cingula, 2009:38). Potrebno je posebno promatrati kredite koje je banka odobrila svojim komitentima iz nebankarskih sektora od kredita koje jedna banka odobrava drugoj banci, zbog monetarnih efekata koje bankarski krediti izazivaju. Međubankarski krediti su specifični iz razloga što je bankarskim kreditom npr. poduzeće došlo do potraživanja prema banci, a kako je taj kredit zapis na njenom računu kao obveza banke prema zajmoprimcu, tada je to novac. Ali kada banka A odobrava banci B kredit, time se ne stvara novac, već se samo mijenja razina likvidnosti među bankama: kod banke „A“ likvidnost se smanjuje, a kod banke „B“ se povećava. Ti se krediti javljaju i u aktivi i u pasivi bilance banke (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:58).

Navedeni izvori banke mogu se klasificirati prema ročnosti, prema vrstama, vlasništvu i obvezi vraćanja.

1. Prema ročnosti izvori mogu biti:
  - kratkoročni;
  - dugoročni.

2. Prema vrstama razlikuju se:
  - depozitni izvori;
  - nedepozitni izvori;
  - kapital i rezerve (Kandžija, Živko, 2004:121).

3. Prema vlasništvu razlikuju se:
  - tuđi izvori (primljeni depoziti i krediti);
  - vlastiti izvori (kapital i razni oblici rezervi).

4. Prema obvezi vraćanja izvori mogu biti:
  - povratni (kredit i depoziti);
  - nepovratni (kapital i rezerve) (Kandžija, Živko, 2004:121).

Izvori sredstava nalaze se u pasivi, a krediti i drugi oblici plasmana u aktivi banke što je prikazano u nastavku tablicom. Banka sredstva pribavlja iz različitih izvora, od depozita do emisije vrijednosnih papira.

U narednoj tablici prikazana je bilanca banke, čiji se dijelovi pasive (depoziti i nedepozitni izvori) opisuju u nastavku.

Tablica broj 1. Bilanca banke

AKTIVA (potraživanja)	PASIVA (izvori)
- gotovina	- depoziti
- krediti	- nedepozitni izvori
- investicije (nekreditni plasmani)	- trajni kapital (dionice, zadržana dobit, rezerve)
- vlasnička ulaganja	- ostalo
- ostalo	

Izvor: Kandžija, Živko (2004.): *Poslovna politika banaka*; Sveučilište u Mostaru i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 120. str.

Kao što je već navedeno, najvažniji oblik izvora sredstava poslovnih banaka jest **depozit**. Depozit je suma novca koju je banka kao depozitar dužna isplatiti ili transferirati po nalogu deponenta koji je ulagač financijskih sredstava (Kandžija, Živko, 2004:121). Oni predstavljaju temelj na kojem banke napreduju i rastu te su jedinstvena stavka u bilanci poslovne banke i osnovni izvor profita.

Važan pokazatelj učinkovitosti uprave u poslovnoj banci jest to jesu li ili nisu deponirana sredstva prikupljena uz najmanje moguće troškove i je li dostupna dovoljna količina depozita za financiranje onih kredita koje banka želi odobriti (Rose, 2003:387).

Novčani se depoziti mogu definirati kao potraživanja na računima sredstava imatelja. Prema vrsti i vrijednosti koja se ulaže u banku te načinu raspolaganja depoziti se dijele na prave depozite koji se ubrajaju u neutralne bankarske poslove kada banka prima na čuvanje vrijednosti (nakit, zlato) i vraća ih deponentu u onakvom stanju u kakvom ih je i primila (lat. depositum regulare) i na neprave depozite koji su novčani ulozi koji se polažu na račun banke, uz obvezu isplate deponentu s odgovarajućom kamatom (lat. depositum irregulare) (Kandžija, Živko, 2004:121).

Novčani depoziti koji se ulažu u banku mogu se podijeliti po više kriterija:

- ✓ po porijeklu novčanih sredstava koja se ulažu na račun banke;
- ✓ po imovinsko-pravnim obilježjima nositelja depozita;
- ✓ po ročnosti, odnosno načinu njihovog raspolaganja od strane vlasnika depozita.

Depoziti po porijeklu mogu biti:

1. Depoziti koji potječu od uloga u banku odnosno novca koji već cirkulira u prometu, bilo uplatom u gotovini, bilo prijenosom određenog novca s drugog depozita kod iste ili druge banke – primarni;
2. Depoziti koji nastaju ulaganjem iznosa, čime se stvara novi depozitni novac koji je od trenutka ulaganja spreman za cirkulaciju i plaćanje – sekundarni;
3. Depoziti koji nastaju prodajom deviza, zlata i drugih plemenitih metala, te se mogu grupirati u skupinu primarnih depozita.

Po imovinsko-pravnim obilježjima nositelja depozita, depoziti se dijele na:

1. Poslovne depozite odnosno uloge klijenata na računima kod banke, te su to tekuća financijska sredstva klijenata kojima se njihovi vlasnici koriste za plaćanja koja su u svezi s njihovom poslovnom aktivnošću;
2. Depozite kućanstva koji predstavljaju različite uštede i novac kućanstva, što ih imatelji ulažu da bi ih kasnije trošili ovisno o vlastitim potrebama.

Prema ročnosti depoziti se dijele na:

1. depozite po viđenju;
2. oročene depozite odnosno neaktivne depozite koji se mogu koristiti kada ugovorni rok istekne.

Depoziti po viđenju jesu deponirana novčana sredstva na računima kod poslovnih banaka koja ulagači sredstava mogu bez ikakvih ograničenja koristiti za plaćanja ili ih pretvoriti u gotov novac ili na teret njih izvršiti određeno bezgotovinsko plaćanje u korist računa neke pravne ili fizičke osobe.

Najznačajnije vrste depozita po viđenju jesu:

- depoziti po tekućim i žiro-računima poduzeća;
- depoziti stanovništva - ulozi na štednju;
- depoziti društveno-političkih zajednica;
- ostali depoziti na raznovrsnim računima kod banke (Kandžija, Živko, 2004:122).

Oročeni odnosno ograničeni depoziti su depoziti koji su uloženi u banku s ugovorenim rokom i njima se može raspolagati nakon isteka ugovornog roka, a podvrste su:

- kratkoročni (s rokom oročenja do jedne godine);
- dugoročni (rok oročenja je preko jedne godine, a u pravilu kamatna stopa raste s duljinom oročenja);
- nenamjenski (motiv su kamata i sigurnost);
- namjenski (depoziti za dobivanje stambenih kredita).

Prema valuti depoziti se dijele na depozite u domaćoj valuti i depozite u stranim valutama.

Podjela depozita prema vlasništvu odnosi se prvenstveno na sektore:

1. depoziti privrede (poduzeća);
2. neprivredni depoziti (županija, jedinice lokalne uprave i samouprave);
3. depoziti stanovništva.

Prema ovom kriteriju razlikuju se još depoziti fizičkih i depoziti pravnih osoba, te depoziti rezidenata i nerezidenata (Kandžija, Živko, 2004:123).

Nedepozitne izvore čine sredstva pribavljena kupnjom od strane drugih financijskih institucija, reeskontom i relombardom kod središnje banke, zaduženjem u inozemstvu i izdavanjem vrijednosnih papira na novčanom tržištu (komercijalnih papira i certifikata o depozitu) te prodajom vrijednosnih papira u okviru repo sporazuma.

Primjer nedepozitnih izvora jesu međubankarski krediti koji predstavljaju financijske odnose koji se ogledaju u međusobnim kreditnim odnosima banaka. U pravilu, veće banke češće

posežu u svojem financiranju za nedepozitnim izvorima nego što je to slučaj kod malih banaka. Središnja banka daje kredite za likvidnost ili kredite za primarnu emisiju sredstava. Reeskontom banke pribavljaju sredstva eskontiranjem mjenica iz vlastitog portfelja kod druge banke ili središnje banke, čime dolaze do likvidnih sredstava prije dospjeća mjenice. Relombard je pasivni posao banke kojim banka vrši relombard vrijednosnih papira kod druge banke na temelju kojih je banka već odobrila lombardni kredit. Banke mogu pribavljati sredstva i kroz kredite s inozemstvom. Sredstva prikupljena izdavanjem vrijednosnih papira mogu biti kratkoročna i dugoročna pri čemu se kratkoročna sredstva prikupljaju izdavanjem blagajničkih zapisa, certifikata o depozitu, a dugoročna sredstva izdavanjem obveznica ili dionica, dugoročnih depozitnih certifikata (Kandžija, Živko, 2004:123). Nedepozitni izvori sredstava mogu biti i krediti koje banka prima od državnih jedinica, trgovačkih društava te financijskih institucija.

Pri donošenju odluke o vrsti i veličini nedepozitnih izvora koje će banka uključiti u svoje izvore, ona mora voditi računa o visini troškova pribavljanja izborom najjeftinijih nedepozitnih izvora, o rizičnosti izvora razmatrajući kamatni i kreditni rizik pojedinog izvora, o raspoloživosti izvora ovisno o potrebama banke za sredstvima te o propisima glede mogućnosti korištenja nedepozitnih izvora. Većina nedepozitnih izvora ne zahtijeva držanje potrebnih rezervi, što smanjuje troškove takvog načina financiranja (Kandžija, Živko, 2004:124). Važnu odluku predstavlja formiranje one strukture izvora sredstava koja će biti optimalna, a pritom kombinirati različite izvore sredstava (depozitne, nedepozitne), stoga u nastavku rada slijedi opis politike formiranja optimalne strukture izvora sredstava.

3.1. Politika formiranja optimalne strukture izvora sredstava

Kada se donose odluke o izvorima prikupljanja i koncentraciji novčanih sredstava koja su potrebna banci za njezino poslovanje, potrebno je pridati pažnju sljedećim kriterijima:

1. sigurnosti i stabilnosti;
2. likvidnosti;
3. rentabilnosti – profitabilnosti;
4. samostalnosti.

Promatrajući **kriterij sigurnosti** banka bi trebala voditi računa o visini sredstava i o odnosu između vlastitih i tuđih sredstava s kojima posluje jer tuđi izvori sredstava, koji su uzeti na kraći rok i uz to što su skuplji, mogu imati i značajan utjecaj na stabilnost i likvidnost banke. Poslovne banke bi prema ovom kriteriju trebale ulagati svoje izvore u plasmane koji su kraćeg roka dospijeca negoli obveze poslovne banke. Važno je razmotriti ima li banka mogućnosti koristiti financijska tržišta (kapitala i novca), koristiti kredite od drugih domaćih i inozemnih banaka te razmotriti utjecaj monetarne politike i njezinih mjera (minimalna likvidnost, obvezna rezerva, kvantitativna ograničenja i sl.).

Kriterij stabilnosti stavlja naglasak na potrebe procjene raspoloživosti sredstava i njihova raspolaganja te na uvjete korištenja kredita i prikupljanja depozita, dakle jesu li predvidivi i stabilni, jesu li rokovi vraćanja određeni i mogu li se produljiti. Prednost sa stajališta stabilnosti daje se vlastitim sredstvima, ali, da bi banka u svojem poslovanju bila stabilna, svi izvori sredstava moraju biti stabilni i sigurni (Kandžija, Živko, 2004:124).

Likvidnost bankarskog sustava predstavlja proces cirkuliranja sredstava iz novčanog oblika u potraživanja i iz potraživanja u novac i to planiranom dinamikom i u planiranom opsegu. Sa stajališta likvidnosti, prednost imaju vlastita sredstva odnosno izvori, jer se ona ne moraju vraćati, odnosno nema odljeva novca. Na kapital se plaća dividenda koja se isplaćuje odlukom skupštine, a emisijom dividendnih dionica može se ograničiti odljev sredstava. Kamate i glavnica po dugoročnim kreditima i obveznicama su unaprijed ugovoreni odljevi za banku. Kamata i glavnica su po dugoročnim depozitima, oročenim depozitima i depozitima po viđenju također poznati ugovoreni odljevi sredstava. Kamata i glavnica po kratkoročnim kreditima s rokovima do jedne godine imaju prednost jer su poznati rokovi dospijeca (Kandžija, Živko, 2004:125).

Rentabilnost kao mjerilo uspješnosti poslovanja koje mjeri prihod od kapitala u nekom vremenskom razdoblju, iskazuje se kao odnos poslovnog rezultata, odnosno profita i uloženog kapitala. Rentabilnost ili drugim riječima profitabilnost značajna je za upravljanje i nadzor, a osobito za dioničare jer se iz dobiti osiguravaju dividende dioničarima. Jedan od pokazatelja rentabilnosti jest rentabilnost vlastitih izvora koja predstavlja odnos dobiti poslije oporezivanja i vlastitih izvora banke. Ostvarena rentabilnost ima veliki utjecaj na alokaciju kapitala i stalno prestrukturiranje poslovanja. Za banku je isplativije koristiti tuđe izvore sve dok je kamatna stopa na depozite i zaduženja manja od bruto stope rentabilnosti ukupnih izvora, budući jače korištenje tuđih sredstava donosi povećanje rentabilnosti vlastitih

sredstava. Stopa rentabilnosti vlastitih sredstava (stopa dividende) ostaje nepromijenjena ukoliko je cijena korištenja tuđih izvora jednaka bruto stopi rentabilnosti ukupnih izvora bez obzira na udio vlastitih sredstava u ukupnim izvorima (Kandžija, Živko, 2004:126).

Samostalnost - Prikupljanje depozita na određenom području znači, na neki način, „obvezu“ plasiranja na istom području. Dobivanje kredita od banaka znači na određeni način prihvaćanje poslovne politike banke koja daje sredstva. Slobodna prodaja dionica može promijeniti vlasničku strukturu. Zaštita se ostvaruje izdavanjem obveznica i dionica bez prava upravljanja, korištenjem zadržane dobiti te direktnom emisijom dionica postojećim vlasnicima, dakle prilikom pribavljanja novih izvora sredstava treba voditi računa o mogućem utjecaju tih izvora na poslovanje banke (Kandžija, Živko, 2004:127).

Što se tiče preporuka u oblikovanju optimalne strukture izvora, banka se pri vođenju politike prikupljanja sredstava treba orijentirati prema tržištu na kojem postoje sigurni izvori koji se mogu angažirati u svakom trenutku te se preporučuje upotreba izvora sa što manjim oscilacijama, kako bi takvi izvori sredstava bili podobni za dugoročna ulaganja. Po mogućnosti, izvori bi trebali biti nepovratni, odnosno povratni sa što duljim rokovima otplate glavnice radi manjih problema u održavanju likvidnosti te bi trebali biti što jeftiniji radi veće rentabilnosti kapitala. Važno je napomenuti da bi ovi izvori trebali biti takvi kako bi se očuvala vlasnička struktura i samostalnost u donošenju i provođenju poslovne politike banke (Kandžija, Živko, 2004:127).

Upravljanje izvorima predstavlja dio funkcije financijskog planiranja u poslovnoj banci. Nova pravila, procedure, koncepti, tehnike i prakse u procesu upravljanja pozicijama bilance i izvanbilančnim stavkama banke, kako bi se maksimiziranjem razlike između prihoda i rashoda po kamatnim stopama omogućilo banci da plati svoje obveze i ostvari rast aktive, predstavlja model upravljanja izvorima sredstava („*fund management*“) (Kandžija, Živko, 2014:134). Kako bi se spomenuti model mogao primjenjivati u banci, potrebno je razumjeti samu prirodu bankarskog posla, strukturu klijenata, strukturu bilance poslovne banke te ekonomsko okruženje banke i njezinu konkurenciju.

Upravljanje izvorima sredstava u poslovnoj banci povezano je i ima utjecaj na zaradu i likvidnost banke. U procesu upravljanja izvorima potrebno je utvrditi politike, procedure i informacijski sustav te stalnu analizu utjecaja odluka o upravljanju izvorima na rizik kamatne stope i likvidnosti.

Elementi koji obilježavaju kvalitetan sustav upravljanja izvorima poslovne banke jesu utvrđeni parametri likvidnosti banke, koncentracija u različitim izvorima, izvori i svrha korištenja izvora, ročnost izvora, prihvatljiva ročna neusklađenost, odgovornost unutar banke za upravljanje izvorima te sustav izvješćivanja.

Koncept upravljanja izvorima sredstava nalaže potrebu planiranja izvora u poslovnoj politici banaka uvažavajući ekonomska predviđanja, interne troškove izvora sredstava, neusklađenosti u bilanci banke te predviđanja kamatnih stopa. Uprava banke treba izraditi plan za situacije kada su predviđanja o potrebama za izvorima sredstava neispravna. U tom slučaju upravljanje izvorima sredstava traži od banaka utvrđivanje minimalnih i maksimalnih potreba za izvorima sredstava, događaje koji mogu utjecati na planirane izvore (nove poslovne prilike, akvizicije, novi menadžment, smanjenje prihoda i sl.) i mjere za pribavljanje sredstava koji nedostaju (Kandžija, Živko, 2014:135).

Nakon definiranja strukture financijskog potencijala, nadalje slijedi opis čimbenika koji utječu na oblikovanje visine i strukture financijskog potencijala banke.

4. Čimbenici oblikovanja financijskog potencijala banaka

Na oblikovanje visine i strukture financijskog potencijala banaka odnosno na pojedinu kategoriju izvora sredstava djeluje mnoštvo različitih čimbenika, koji će biti navedeni u nastavku.

Depoziti stanovništva koji predstavljaju najznačajniji izvor u pasivi banaka ovise u najvećoj mjeri o poimanjima stanovništva i to u obliku plaća, mirovina, socijalnih primanja, primanja od povremenog rada i samostalnog rada, zarade od kapitala (kamate i dividende i sl.), raznih pomoći, doznaka iz inozemstva i ostalih primanja. Osim doznaka iz inozemstva, sva ostala primanja uglavnom potječu iz ostvarenog bruto domaćeg proizvoda (u nastavku: BDP-a) Republike Hrvatske, bez obzira u kojem su obliku, npr. mirovine iz proračuna, plaće sa žiro-računa poduzeća, kamate sa žiro-računa banaka itd.

Primanja stanovništva osnovna su determinanta u oblikovanju visine njihovih štednih uloga kod banaka, međutim na odluke građana u kojoj će valuti štedjeti, hoće li držati sredstva na računima po viđenju ili ih oročavati, kupovati dužničke ili vlasničke vrijednosnice, ulagati u mirovinske fondove, investicijske fondove ili samo tezaurirati novčana sredstva, djeluje mnoštvo različitih čimbenika kao npr. financijski uvjeti koji se odnose na kamatne stope, stabilnost unutrašnje vrijednosti novca izražena inflacijom, stabilnost međunarodne vrijednosti domaće valute izražena deviznim tečajem te poreznu politiku, zatim sociološki uvjeti, odnosno migracije stanovništva iz sela u grad, migracije unutar i izvan zemlje, veličina domaćinstava, psihološki uvjeti koje definiraju motivi za štednju te sklonost štednji, politički uvjeti, organizacijsko-tehnički uvjeti banaka koji predstavljaju broj i raširenost šaltera, kanale distribucije bankarskih usluga, odnos osoblja prema građanima i naposljetku neki ostali čimbenici.

Ne umanjujući značaj bilo kojeg od navedenih čimbenika u oblikovanju kunske i devizne štednje stanovništva, ipak se može reći da je osnovna determinanta formiranja depozita građana, odnosno glavno izvorište štednje ostvareni BDP Republike Hrvatske, bez obzira da li se to iskazuje izravno ili posredno (Jurman, 2008:8).

Depoziti trgovačkih društava vode se u kunama i u stranim valutama, a mogu biti transakcijski (žiro i devizni računi) i štedni depoziti (oročeni depoziti, depoziti s otkaznim rokom i ograničeni depoziti). Visina kunskih transakcijskih depozita ovisi prvenstveno o razini gospodarske aktivnosti trgovačkih društava, odnosno o opsegu njihova poslovanja kao i o općoj likvidnosti gospodarstva. Visina sredstava na deviznim računima ovisi o opsegu platnog prometa prema inozemstvu koja obavljaju trgovačka društva u svezi izvoza i uvoza roba, usluga i ostalih transakcija sa stranim osobama. Kako se u pravilu devizni priljevi nakon podmirenja obveza prema inozemstvu konvertiraju u kune, a nedostajuća devizna sredstva otkupljuju od banaka uz polaganje kunskog pokrića, može se reći da na visinu transakcijskih depozita trgovačkih društava u najopćenitijem smislu djeluje visina ostvarenog BDP-a Republike Hrvatske. Razina kunskih i deviznih dugoročnih štednih depozita trgovačkih društava ovisi najviše o akumulativnoj i reproduktivnoj sposobnosti poduzeća, a razina kratkoročnih depozita trgovačkih društava ovisi prvenstveno o likvidnosti poduzeća, odnosno o čimbenicima koji djeluju na odvijanje poslovanja gospodarskih subjekata. Jednako tako ostvareni BDP Republike Hrvatske u najvećoj je mjeri izvorište štednih depozita trgovačkih društava kod banaka.

Depoziti središnje i lokalne države oblikuju se u najvećoj mjeri uplatama stanovništva, poduzeća i ostalih osoba, bez obzira jesu li to uplaćeni porezi, doprinosi, carine i sl., kao i zaduživanjem u zemlji i inozemstvu. Bez obzira na opseg zaduživanja, glavni čimbenik, o kojem ovisi razina depozita središnje i lokalne države, ostvareni je BDP Republike Hrvatske.

Vlastita sredstva povećavaju se dokapitalizacijom, odnosno povećanjem dioničkog kapitala banaka koja se u hrvatskim uvjetima obavlja uglavnom iz inozemnih izvora, a manjim dijelom to čine domaće fizičke i pravne osobe te raspodjelom financijskog rezultata (dobitka) banaka, odnosno unosom sredstava u razne oblike njihovih kapitalnih pričuva. Izvorište tih sredstava je naplaćena kamata na kredite i ostali prihodi banaka, pa se također može reći da je ostvareni BDP Republike Hrvatske u najvećoj mjeri izvorište povećanja tog dijela kapitalskih računa banaka.

Zaduživanje banaka u inozemstvu, iskazano povećanjem inozemne pasive, znači priljev kapitala koji povećava financijski potencijal banaka. Zaduzivanje središnje i lokalne države kao i trgovačkih društava u dijelu neutrošenih sredstava, znači povećanje njihovih depozita na računima kod banaka koje se iskazuje kao povećanje financijskog potencijala banaka.

Iz navedenog proizlazi da je ostvareni BDP Republike Hrvatske najznačajniji čimbenik, odnosno glavna determinanta koja djeluje na povećanje financijskog potencijala banaka (Jurman, 2008:9).

Osim navedenih čimbenika, čimbenici koji utječu na financijski potencijal banke jesu opseg i struktura promjena financijskog potencijala. Izvori inicijalnih promjena u financijskom potencijalu uglavnom su krediti središnje banke i drugih banaka, promjene koeficijenta rezerva, promjene na računima depozitnog novca banaka te promjene strukture financijskog potencijala banaka. I dok jedna grupa tih čimbenika ovisi o monetarnoj politici središnje banke (npr. krediti središnje banke, koeficijenti rezerva), druga grupa čimbenika (npr. struktura financijskog potencijala, veličina koeficijenta h – zavisi o ponašanju klijenata banke, međusobnoj poslovnoj povezanosti klijenata banke, djelatnošću klijenata banke s obzirom na mogućnost sezonskog utjecaja na priljev i odljev depozita, strukturi klijenata glede veličine i prometa na računima klijenata) ovisi uglavnom o politici poslovne banke (Božina, 2008:145).

Pod utjecajem navedenih čimbenika tijekom vremena mijenja se financijski potencijal jedne banke, pa se s motrišta temeljnih čimbenika promjena kreditnog potencijala banke, koji će biti opisan u narednom poglavlju, može definirati kao vremenska funkcija kretanja raspoloživog kreditnog potencijala banke u multiplikacijskom vremenu.

5. Kreditni potencijal

Kreditni potencijal je razlika pasive bilance poslovne banke i rezerva iste banke kod središnje banke, odnosno ovisi od iznosa financijskog potencijala banke, iznosa obveznih rezerva koje banka ima kod središnje banke te iznosa rezerva likvidnosti koje banka ima na računu kod središnje banke. To je iznos koji proizlazi iz financijskog potencijala te koji banka može plasirati u kreditne i nekreditne plasmane, a da pri tom ne ugrozi svoju likvidnost. Ovisi o visini fondova banke, o prikupljenim depozitima, o visini međubankarskih kredita te drugih izvora, te isto tako ovisi i o visini stope minimalne likvidnosti, obvezne rezerve likvidnosti, visini blagajničkih zapisa i drugih obveznih plasmana banke koje joj određuje središnja banka. Ako se snizi utvrđena stopa obvezne rezerve, likvidna sredstva banke slobodna za nove kredite biti će povećana. Banka će povećati iznos likvidnih sredstava i u iznosu tog viška likvidnih sredstava moći će odobriti kredit, ako se u banci povećaju novčani ulogi ili ako banka proda dio svog portfelja središnjoj banci ili od nje dobije kredit.

Korisnik tog kredita prenosi ta sredstva u korist drugog, i na taj način ta sredstva prelaze u drugu banku koja je time povećala svoja sredstva, te i ona postupa na analogan način kao i prva banka – dio primljenih sredstava zadržava kao rezervu likvidnosti, a ostatak plasira kao kredit; slijedi treća banka itd. (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:57).

Za potpunije razumijevanje opisanog procesa potrebno je poznavati i voditi stalnu brigu o stanju banke, dakle o pojedinim komponentama aktive i pasive jer sve počinje od inicijalnog kreditnog potencijala „prve“ banke koji i sam ovisi o komponentama bilance (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:57).

Banka je iskoristila u potpunosti svoj kreditni potencijal ako je odobrila toliko kredita koliko iznosi njen kreditni potencijal, pri čemu dodatne kredite ne smije odobriti dok se njen kreditni potencijal ne poveća, a može se povećati zbog dodatnih kredita od strane središnje banke, zbog smanjenja koeficijenata potrebnih rezervi te ostalih aktivnosti. Nadalje, kreditni se potencijal i na isti način smanjuje, odnosno u slučaju vraćanja kredita središnjoj banci, prilikom podizanja depozita od strane klijenata, ali isto tako i povećanjem koeficijenata potrebnih rezervi koje banka treba održavati. Poslovne banke teže potpunom iskorištavanju kreditnog potencijala odnosno ne žele imati više rezervi no što je propisano i potrebno za održavanje likvidnosti (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:57).

Budući banke u pravilu ne drže neiskorišteni kreditni potencijal već se trude što prije plasirati svoja slobodna novčana sredstva, povećanje likvidnosti banaka ima za posljedicu rast mikro-kreditnog potencijala (jedne banke) i makro-kreditnog potencijala (cijelog bankarskog sustava izuzev središnje banke) te pojavu procesa tzv. multiplikacije kredita. Kredit odnosno potraživanje banke prema novčano-deficitarnim sektorima istovremeno predstavlja i depozit odnosno obvezu poslovnih banaka prema navedenim sektorima. Iz ovog dužničko-vjerovničkog odnosa proizlazi da novčano-deficitarni subjekt kojem je banka odobrila kredit ima također i potraživanje od banke koje predstavlja depozitni novac stvoren knjiženjem na bankovnom računu.

U sljedećoj tablici prikazan je primjer izračunavanja kreditnog potencijala.

Tablica broj 2. Primjer izračunavanja kreditnog potencijala

Sastavnice kreditnog potencijala	Novčane jedinice	
Fondovi	100.000.000	
Kratkoročni depoziti	300.000.000	
Oročeni depoziti	200.000.000	
Međubankarski krediti	400.000.000	
Ukupno	1.000.000.000	
Rezerva likvidnosti - 10% od kratkoročnih depozita		30.000.000
Obvezna rezerva - 30% od svih depozita		150.000.000
Raspoloživo za davanje kredita		820.000.000

Izvor: Klačmer Čalopa, Cingula (2009.): *Financijske institucije i tržište kapitala*; Tiskara Varaždin, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 39. str.

Iz prikazanog primjera vidljivo je kako je djelovanjem banaka povećana količina raspoloživog novca, a raščlanjivanjem sastavnica kreditnog potencijala primjećuje se da su fondovi i svi depoziti iznosili 600.000.000 novčanih jedinica, a da je izdano ukupno 820.000.000 novčanih jedinica kredita. Kreditni multiplikator u ovom slučaju iznosi 1,367 što znači da je toliko puta uvećana novčana masa uložena u banku.

Zadržavanjem visokih postotaka rezervi kod banaka stvorena je sigurnost da će uvijek moći ispuniti zahtjeve svojih klijenata za redovitim plaćanjima. U trenucima kad to nije moguće i same će banke posegnuti za kreditima, najprije kod drugih banaka na tržištu novca, a zatim i kod središnje banke koja predstavlja „posljednje utočište“ (Klačmer Čalopa, Cingula, 2009:39).

Što se tiče promjena kreditnog potencijala učinak ovisi o strukturi financijskog potencijala poslovnih banaka. Promjene pojedinih oblika financijskog potencijala banke imaju različit inicijalni učinak na njen kreditni potencijal. Najveći učinak na jedinicu promjena kreditnog potencijala imaju krediti središnje banke jer za njih nema rezerva, pa se njihove promjene (zaduživanje ili otplata po kreditima središnje banke), u potpunosti prenose na promjene kreditnog potencijala banke (Božina, 2003:346). Što su nužne manje potrebne rezerve za određene financijske oblike u financijskom potencijalu banke, to je veći njihov učinak na promjene kreditnog potencijala (Božina, 2008:150).

U nastavku rada slijedi objašnjenje aktivnih bankarskih poslova koji zapravo predstavljaju kreditne poslove banke, te koji su povezani sa kreditnim potencijalom poslovnih banaka i koji su veoma važni obzirom na funkciju i ulogu kredita u ekonomiji.

5.1. Aktivni bankarski poslovi

Bankarski kreditni poslovi ili aktivni bankarski poslovi predstavljaju poziciju glavnih bankarskih poslova kojima ona aktivira prikupljeni financijski potencijal odnosno pozajmljuje raznim nositeljima gospodarske aktivnosti svoj raspoloživi kreditni potencijal. Dakle, aktivni poslovi predstavljaju plasiranje sredstava putem stvaranja financijskih potraživanja banke prema klijentu. U ovim bankarskim poslovima banka se pojavljuje kao kreditor – banka pozajmljuje novac odnosno daje kredit ili s druge strane preuzima neku pravnu obvezu za svog klijenta odnosno istupa kao povjerilac. Kreditiranje se dijeli na kratkoročno i dugoročno kreditiranje i to ovisno o načelu bankarskog poslovanja i ročnosti u financijskom potencijalu. Odobravanjem kratkoročnog kredita banka kreira novu količinu novca i njome povećava postojeću količinu novca u optjecaju koja utječe na robno-novčane odnose na tržištu. Kratkoročni krediti vezani su za povremena obrtna sredstva, novčani promet te imaju svrhu da osiguravaju likvidnost proizvodnje i prometa, i to na kratki rok.

Banka odobrava kratkoročne kredite iz raspoloživog kreditnog potencijala, vodeći računa o načelima bankarskog poslovanja - načelima likvidnosti i sigurnosti u poslovanju, odnosno osiguranju povrata odobrenog kratkoročnog kredita o ugovorenom roku, pri čemu utvrđuje kreditnu sposobnost klijenta te temeljem toga donosi odluku o kreditnom iznosu i vrsti kredita koji ovisno o načinu odobravanja i korištenja može biti kontokorentni, akceptni, eskontni, lombardni, rambursni i avalni kredit (Božina, 2008:246).

Kontokorentni kredit ili kredit po tekućem računu odobrava se kao okvirni iznos mogućeg zaduženja po tekućem računu kod banke za utvrđeno vremensko razdoblje. Zajmotražitelj ove vrste kredita koristi sredstva po svojoj volji i potrebi, a kamata se plaća samo na iskorišteni dio kredita.

Akceptnim kreditom banka vrši akcept mjenice povećavajući joj time bonitet i kvalitetu što omogućava tražitelju bankovnog akcepta sigurnije i brže dobivanje eskontnog kredita druge domaće ili inozemne banke. Banka akceptiranjem postaje glavni dužnik – trasat.

Eskontni kredit predstavlja bankarski posao koji se odnosi na kupovinu mjenica koje nisu dospjele. Temelji se na eskontu mjenica u procesu njihove kupnje, pri čemu se stvarna vrijednost mjenice izračunava tako da se od nominalne vrijednosti oduzme kamata – diskont (eskont) do dana dospijea mjenice. Dakle, ovim procesom banka kupuje buduća potraživanja klijenta, a dospijecom – naplatom mjenice, banka dolazi do svojih sredstava. Ova vrsta kredita jedan je od najlikvidnijih bankarskih plasmana iz razloga što je kratkoročan, a likvidnost je zajamčena mogućnošću reeskonta kod drugih banaka ili središnje banke.

Lombardni kredit je vrsta kredita koji banka odobrava temeljem zaloga pokretnih stvari, vrijednosnih papira, zlata ili drugih pokretnih dobara, s napomenom da se najčešće odobravaju u vrijednosti od 60% do 80% stvarne vrijednosti predmeta zaloga. Pri odobravanju ove vrste kredita banka mora voditi računa o vrsti, stanju i vrijednosti zaloga, a vrijednosni papiri koji se zalažu moraju se listati na burzi.

Rambursni kredit predstavlja zapravo akceptni kredit koji banka otvara uvozniku uz pokriće na njezino ime prenesenih robnih dokumenata, stavljajući ga na raspolaganje izvozniku. Ova vrsta kredita primjenjuje se u međunarodnoj razmjeni.

Avalni kredit je jamstvo da će banka isplatiti svotu naznačenu u mjenici, u slučaju neisplaćivanja mjenice od strane izdavatelja. Mjenica s avalom je kvalitetna te ima gotovo stopostotnu sigurnost (Kandžija, Živko, 2014:158).

Za razliku od tih kredita, kod odobravanja dugoročnih kredita iz pozicija financijskog potencijala nastaje samo preraspodjela istih koja ne utječe na razinu postojeće količine novca u optjecaju. Dugoročno kreditiranje redovito je vezano uz ulaganje u realne i financijske investicije, koje indirektno utječu i na likvidnost poslovnog procesa.

Radi se o dijelu financijskog potencijala raspoloživom za kreditiranje na duži rok. Kod dugoročnog kreditiranja izvori za dugoročno kreditiranje su iznosi viškova štednje raspoložive za dugoročno ulaganje te se radi o poslovima posredovanja u mobilnosti štednje. Štednju banka mobilizira kroz raznovrsne oblike dugoročnih pasivnih bankarskih poslova. Bit dugoročnog bankarskog kredita je u posredovanju banaka između klijenata koji svoju štednju ne troše na realne investicije i klijenata kojima nedostaje financijska potpora te je u obliku kredita pozajmljuju od banaka. I jedan i drugi oblik kreditiranja imaju utjecaj na likvidnost gospodarstva.

U odnosu na ostale vrste bankarskih kredita koje banka odobrava sektoru privrede za tekuće potrebe, dugoročni bankarski krediti su karakteristični i po svojim posebnim obilježjima, od kojih ističemo dugi rok vraćanja kredita, veću kamatnu stopu koja treba osigurati rentabilnost ulaganja u investicije, veći rizik za dani kredit koji rezultira iz dugog roka kredita.

Kod dugoročnog kredita ne radi se samo o vrsti bankarskih kredita koji se razlikuju od kratkoročnog kreditiranja po roku trajanja odobrenog kredita, već o vrsti kredita koja se svojim specifičnostima i funkcijama temeljito odvajaju od kratkoročnog bankarskog kreditiranja (Božina, 2003:266-272). Dugoročni krediti dijele se na dvije osnovne vrste, ovisno o načinu odobravanja i svrsi za koju se odobravaju, a to su hipotekarni krediti i investicijski krediti.

Hipotekarni krediti odobravaju se temeljem zaloga nekretnina klijenta koji traži kredit, a visina kredita ovisi o vrijednosti založene nekretnine. Zalog ujedno predstavlja instrument prisilne naplate potraživanja banke po odobrenom hipotekarnom kreditu ako korisnik kredita obveze po uzetom kreditu banci ne ispunjava ili kasni u istim (Kandžija, Živko, 2014:60).

Investicijski krediti koriste se za financiranje razvoja i stoga podliježu ocjeni rizika u budućnosti (Božina, 2008:249). Namijenjeni su kreditiranju opreme, građevinskih objekata i infrastrukture.

Raznovrsni investicijski projekti se ocjenjuju pomoću posebne metodologije koju izrađuje konzorcij ekonomskih instituta, ili pomoću metodologije međunarodne banke.

Nakon objašnjenja aktivnih bankarskih poslova u nastavku slijedi opis važnih čimbenika koji utječu na visinu kreditnog potencijala - rezerve koje poslovne banke moraju izdvajati, a to su rezerva likvidnosti i obvezne rezerve.

5.2. Bankovne rezerve

Putem prethodno opisanih aktivnih bankarskih poslova poslovna banka disperzira svoj kreditni potencijal na koji utječu bankovne rezerve. Dakle, kreditni potencijal umanjuje se dvjema rezervama. **Rezerva likvidnosti** izdvaja se kao postotak na kratkoročne depozite, a **obvezna rezerva** kao postotak na sve depozite. Središnja banka nastoji putem obveznih rezervi staviti pod svoju kontrolu kreditni potencijal poslovnih banaka. Visinom obvezne rezerve, koju određuje središnja banka, regulira se visina kreditnog potencijala pojedinih poslovnih banaka pa se time posredno utječe i na količinu novca u optjecaju (Klačmer Čalopa, Cingula, 2009:38). Dakle, obvezne rezerve su instrument središnje banke i biti će opisane i u poglavlju o utjecaju instrumenata monetarne politike na kreditni potencijal poslovnih banaka. Obvezne rezerve također imaju širok utjecaj na ponašanje poslovnih banaka.

Kao što je već navedeno, maksimalni iznos kredita ili drugih plasmana predodređen je visinom rezerve likvidnosti i obvezne rezerve, te ukupnih depozita. Visina rezerve likvidnosti koju poslovna banka ima na svom računu kod središnje banke zakonska je obveza banke da stalno održava određeni iznos sredstava u likvidnom obliku. Iznos tih sredstava je neophodna, minimalna likvidnost banke i utvrđuje se visinom stope tzv. minimalne likvidnosti ili tzv. rezerve likvidnosti koju propisuje središnja banka (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:58).

Obvezna pričuva je propisani iznos dijela prikupljenih depozita koji poslovne banke minimalno moraju izdvojiti na posebne račune kod centralne banke ili održati na svojim računima u obliku likvidnih financijskih sredstava. Obvezna rezerva predstavlja obvezu banke da osim minimalne rezerve likvidnosti drži i navedenu vrstu rezerve čija je osnovna funkcija ograničavanje procesa multiplikacije depozita i ekspanzije kredita, pa je iz tog razloga pod drukčijim mjerama i kontrolama središnje banke, i u pravilu je viša od rezerve likvidnosti. Središnja banka obično propisuje različitu visinu jedne od tih rezervi na istu vrstu depozita (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:59).

Visinom stopa ovih rezervi utječe se na multiplikaciju depozita i kreditnu ekspanziju banaka i to tako da što su propisane stope rezervi banaka više, to je mogućnost njihove kreditno-depozitne multiplikacije manja. Povećanje stope obvezne rezerve utječe na smanjenje kreditnog potencijala banaka jer one raspolažu s manje sredstava.

Svako smanjenje stopa ovih rezervi omogućuje dodatnu kreditnu aktivnost i poboljšava likvidnost banaka, a najčešće se smanjenje provodi u razdobljima recesije gospodarstva u cilju poticanja gospodarske aktivnosti.

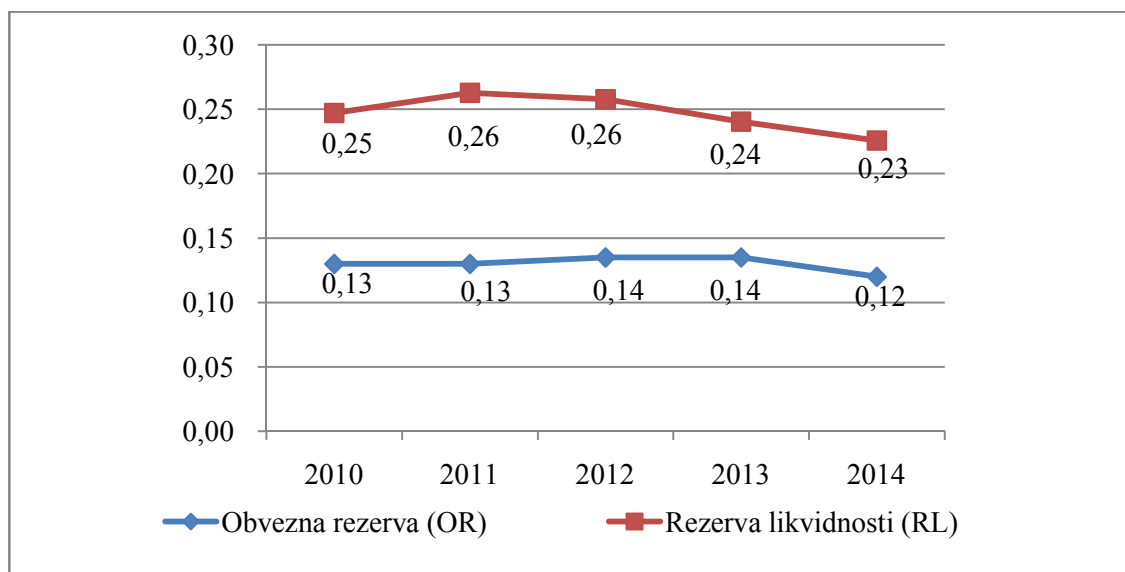
Da bi središnja banka povećala svoj utjecaj na količinu novca u optjecaju, dovoljno je da poveća stopu obveznih rezervi ili da proširi osnovicu obračuna obveznih rezervi. U oba spomenuta slučaja dolazi do promjene koeficijenta rezervi, on se povećava, a do smanjenja kreditnog i depozitnog multiplikatora. Što se tiče promjene osnovice, sukladno tome mijenja se i struktura financijskog potencijala poslovnih banaka, što je važno s motrišta likvidnosti (Božina, 1994:28).

Obvezna rezerva ima četiri funkcije navedene u nastavku:

- pomaže pri stabiliziranju prekonoćne kamatne stope uslijed likvidnosnih promjena;
- funkcija upravljanja likvidnošću - poništava ponudu likvidnosti generiranu kroz autonomne faktore;
- funkcija monetarne kontrole – aktivno korištenje kako bi se promijenilo stajalište monetarne politike;
- predstavlja izvor prihoda središnje banke, ukoliko nije remunerirana ili je remunerirana ispod tržišne stope.

U nastavku slijedi grafikon koji prikazuje kretanje koeficijenta obvezne rezerve i koeficijenta rezerve likvidnosti.

Grafikon 1. Pretežiti koeficijent obvezne rezerve i koeficijent rezerve likvidnosti, u razdoblju od 2010. do 2014. godine

Izvor: vlastita izrada prema podacima HNB-a

Koeficijent obvezne rezerve kretao se od 0,13 u 2010. i 2011. godini do 0,14 u 2012. i 2013. godini. Povlačenje viška likvidnosti povećanjem stope obvezne rezerve poduzima se radi stabiliziranja tečaja kune prema euru. Najniži koeficijent obvezne rezerve u promatranom razdoblju zabilježen je 2014. godine pri čemu je stopa obvezne rezerve iznosila 12% te je na taj način bankama omogućena dodatna likvidnost za financiranje gospodarskog oporavka. Koeficijent rezerve likvidnosti kretao se od 0,25 u 2010. godini do 0,23 u 2014. godini pri čemu je najviši koeficijent zabilježen u 2011. i 2012. godini (0,26), a nakon toga opada.

Kao što je već navedeno, propisivanjem stope obvezne rezerve i rezervi likvidnosti središnja banka može ograničiti proces multiplikacije (Kandžija, Živko, 2004:110). Kreditna multiplikacija može se analizirati s motrišta bankovnog sustava kao cjeline ili s motrišta pojedine banke. U prvom slučaju riječ je o makromultiplikaciji, a u drugom slučaju o mikromultiplikaciji, što će biti opisano u nastavku (Jurman, 2007:2).

5.3. Mikromultiplikacija i makromultiplikacija

Da bi ostvarili svoje poduzetničke ciljeve i klijenti banke pribavljaju potreban kapital od banke u kojoj je koncentriran višak štednje deponenata. Nakon završetka poduzetničkog

procesa klijenti vraćaju banci kredite, zadržavajući za sebe ostvareni profit umanjen za plaćenu kamatu. Ali i ti viškovi klijenata su na računima kod banke, pa njihovo stalno povećavanje u financijskom potencijalu omogućava da kroz sustav bezgotovinskog plaćanja banka odobrava kredite i iznad kod nje koncentriranih depozita, čime nastaje depozitno-kreditni multiplikacijski proces (Božina, 2003:266).

Kreditna multiplikacija kao proces odobravanja dodatnih kredita rezultira formiranjem dodatnih depozita odnosno multiplikacija depozita, dakle banka kreira novac odobravajući kredite svojim klijentima. U slučaju odobravanja kredita, za isti iznos biti će povećana aktiva banke koja je odobrila kredit i pasiva banke u koju je iznos odobrenog kredita položio zajmotražitelj u obliku depozitnog novca na svoj žiro-račun. Svaka banka koja primi bilo kakav depozit, mora iz tog inicijalnog depozita izdvojiti propisanu obveznu rezervu kako bi na zahtjev klijenata mogla isplatiti, kada oni zatraže, svoje obveze prema njima odnosno njihova potraživanja prema banci. Preostali dio inicijalnog iznosa koristi se za odobravanje kredita nekom zajmotražitelju (Kandžija, Živko, 2004:108). Što je taj preostali dio veći (po odbitku niže obvezne i druge rezerve likvidnosti) to je i njezina mogućnost odobravanja kredita veća, a time i proces ekspanzije kredita i multiplikacija depozita (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:56).

Proces multiplikacije temelji se na sustavu bezgotovinskog plaćanja te uvezanosti bankarskog sustava (Kandžija, Živko, 2004:108). Razlikujemo multiplikaciju depozita i multiplikaciju kredita pri čemu depozitni multiplikator pokazuje rast financijskog potencijala banaka, a kreditni multiplikator kreditnog potencijala te pokazuje koliko puta će više kredita odobriti banka u odnosu na inicijalni priljev primarnog novca.

Kreditni potencijal i multiplikacija kredita određeni su strukturom i visinom financijskog potencijala, visinom stope obvezne rezerve, visinom stope rezerve likvidnosti, opsegom i načinom plaćanja klijenata poslovnih banaka te u konačnici i samom organizacijom bankarskih institucija. Ako su navedene odrednice na razini svih poslovnih banaka tada je riječ o makromultiplikaciji, a ako su odrednice na razini poslovne banke radi se o mikromultiplikaciji. Determinante kreditnog potencijala jedne banke su istodobno i determinante kreditnog potencijala svih poslovnih banaka u monetarnom sustavu. Vrijednosti tih determinanta različite su od banke do banke, pa će pri tome biti različit i njihov učinak na kreditni potencijal svih banaka, odnosno makromultiplikacijski tijek i makromultiplikatore kredita i depozita (Božina, 2008:149).

Može se zaključiti da bankovni sustav samostalno kreira depozitni novac te se u tom procesu multiplikacije depozita i ekspanzije kredita pred banke stavljaju određena ograničenja poput brzine transformacije novca iz depozita u gotov novac i obratno, stupnja odljeva sredstava s računa depozita jedne banke na račune drugih banaka, stope neiskorištenosti potencijala te odloženog djelovanja drugih čimbenika. Brzina i obujam multiplikacije depozita i kredita ne ovisi samo o visini i strukturi izvora banke već i o kreditnoj politici banke i o nizu različitih vanjskih čimbenika na koje banka ne može utjecati, ali kojima se treba prilagođavati.

Najznačajniji vanjski činitelji koji djeluju na obujam i brzinu multiplikacije kredita i depozita su:

- politika središnje banke u određivanju visine i načina obračuna obvezne pričuve i pričuve likvidnosti banaka;
- politika kamatnih stopa i naknada središnje banke kojom se sredstva po osnovi kamate na date kredite bankama „izvlače“ iz bankovnog sustava;
- kreditna politika središnje banke koja se provodi utvrđivanjem načina odobravanja lombardnih kredita, kredita za likvidnost i sl.;
- kupovina i prodaja vrijednosnih papira središnje banke;
- kupovina i prodaja deviznih sredstava od strane središnje banke;
- propisivanje usklađivanja valutne strukture izvora i plasmana banaka (Jurman, 2007:9).

Mikromultiplikacija predstavlja multiplikaciju na razini jedne poslovne banke. Svaka banka se nalazi u stanju ravnoteže što označava jednakost njezina kreditnog i financijskog potencijala. Svaki pozitivan inicijalni priljev sredstava u banku putem sustava platnog prometa, kredita koje banka koristi kod središnje banke ili drugih banaka, zbog smanjenja stope obvezne rezerve znači i narušavanje ravnoteže u banci i započinjanje procesa multiplikacije.

Ako klijent banke u banku na eskont donese nedospjelu mjenicu, bankarska aktiva biti će uvećana za vrijednost mjenice, kao i pasiva za iznos depozitnog novca što ih je klijent dobio eskontom mjenice.

Proces mikromultiplikacije, multiplikacije u jednoj banci, započinje u trenutku kada se dio danih kredita vraća u depozitni sustav banke (Kandžija, Živko, 2004:111).

Za razliku od procesa mikromultiplikacije, **makromultiplikacija** je multiplikacija unutar bankovnog sustava neke zemlje, ako je taj sustav u bilančnoj ravnoteži. Narušena ravnoteža u bankovnom sustavu je ono što utječe na proces makromultiplikacije, a može biti izazvana promjenama u primarnoj emisiji središnje banke (kreditni poslovnim bankama, kreditni državi i ostalim izravnim klijentima središnje banke), promjenama deviznih rezervi, promjenama u visini ograničenih depozita, tj. oročenih sredstava ili sredstava kojima je ograničeno korištenje te kupoprodajom vrijednosnih papira.

Brzina ciklusa multiplikacije kredita je u makromultiplikacijskom procesu znatno manja nego tijekom mikromultiplikacijskog procesa, jer ovom prigodom imamo dodatne transakcije u kolanju s računa jedne banke na račun druge banke, koje traže dodatno vrijeme, pa je i vrijeme trajanja procesa makromultiplikacije duže nego kod mikromultiplikacije, ali je zato ta brzina stabilnija.

Proces makromultiplikacije se odvija na sličan način kao i kod mikromultiplikacije. Prisutan je inicijalni priljev i/ili odljev i temeljem toga promjena kreditnog potencijala. Jedan dio kredita odlazi izvan banke, a taj dio se dijeli na dio koji odlazi po osnovi gotovinskog odljeva (kućanstvu, u središnju banku), a jedan dio ostaje u bankarskom sustavu, prelijeva se novčane račune drugih banaka izazivajući iste učinke kao i inicijalni priljev. Tako se makromultiplikacijski proces u monetarnom sustavu pojavljuje kao niz povezanih mikromultiplikacijskih procesa, pri čemu nema zadržavanja dijela kredita na računu jedne banke, već na računima svih banaka izuzevši središnje banke. Kao i kod jedne banke, i ovom prilikom od novčanih depozita se oduzima propisana obvezna rezerva i rezerva likvidnosti, to jest ukupne rezerve (Božina, 2008:149).

Preljevanja novčanog dijela financijskog odnosno kreditnog potencijala između pojedinih banaka su stalna, iako ne mijenjaju, u kvantitativnom smislu, ukupni potencijal svih banaka. Tim promjenama mijenjaju se struktura financijskog potencijala i odnosi u bilancama pojedinih banaka u sustavu banaka. Makrokreditni multiplikator je prisutan kako kod povećanja tako i kod smanjenja financijskog potencijala kada imamo proces negativne multiplikacije tijekom koje se smanjuje financijski i kreditni potencijal u banci (Božina, 2003:345).

Analiza kreditnog potencijala omogućava otkrivanje granice mogućih promjena ponude kredita banaka. Promatramo li ponudu kredita na razini kreditnog potencijala pojedine poslovne banke, pri tome su važna tri motrišta odrednica kreditnog potencijala poslovnih

banaka. Prva vrsta odnosi se na strukturu financijskog potencijala i strukturu ulaganja poslovnih banaka, glede djelatnosti, ročnosti, valute itd. Druga vrsta se odnosi na čimbenike koji mogu utjecati na kreditnu multiplikaciju, a oni su i prethodno opisani u dijelu o mikromultiplikaciji i makromultiplikaciji. Treću vrstu čini vremenska dimenzija koja upućuje na to da kreditni potencijal valja sagledavati u dinamičnom smislu, s namjerom sagledavanja konačnog učinka glede kreditne ekspanzije i količine novca u optjecaju te iz toga proizlazi da je kreditni multiplikator kao maksimalni multiplikator potrebno izračunati za određeno vremensko razdoblje, stoga će u diplomskom radu biti opisani statični i dinamični kreditni potencijal (Božina, 2008:130).

5.4. Statični i dinamični kreditni potencijal

Statični kreditni potencijal poslovne banke odnosi se na maksimalni iznos kredita koje jedna banka može imati u određenom trenutku zadržavajući likvidnost odnosno sposobnost urednog izvršavanja stvorenih obveza. Statični kreditni potencijal je financijski potencijal umanjen za rezerve likvidnosti u određenom trenutku, a rezultat planiranja statičnog potencijala je utvrđivanje iznosa raspoloživih sredstava koja se mogu plasirati (Božina, 2008:131). Analiza statičnog kreditnog potencijala odnosi se na analizu stanja u određenom trenutku (vremenu $t = 0$), nakon čega se ne razmatra dinamika promjena u budućim razdobljima.

Ne razmatra se multiplikacija depozita i kredita koja se događa nakon što banka pribavi viškove likvidnosti koje može plasirati u formi novoodobrenih kredita. Razlikujemo dvije grupe determinanta statičnog kreditnog potencijala, a to su s jedne strane vertikalna struktura financijskog i kreditnog potencijala (glede ročnosti i nositelja depozita i kredita) i s druge strane struktura koeficijenata rezervi (Božina, 2008:133).

Da bi poslovna banka sačuvala povjerenje klijenata, ona mora jamčiti zamjenjivost njihovih stalno raspoloživih depozita za gotovinu i plaćanje tim depozitima obveza klijenata. Zato su rezerve likvidnosti poslovnih banaka u bilanci središnje banke. Ove rezerve su likvidne utoliko što podrazumijevaju sposobnost njihova konvertiranja u gotovinu, to jest novac središnje banke. To je razlog da su iste vezane, za razliku od obveznih rezerva, samo uz

depozite po viđenju, pa je utoliko i učinak rezerva likvidnosti na promjene kreditnog potencijala manji od učinka obveznih rezerva (Božina, 2008:133).

Za razliku od obveznih rezerva, veličina likvidnih rezerva ne ovisi samo o propisanom koeficijentu, već banke u svojoj poslovnoj politici brinući o likvidnosti ravnaju razinu likvidnih rezerva uključujući i utjecaj ekonomskih čimbenika na kretanje kreditnog potencijala, kao što su razina troškova i prihoda banke, a što je u svezi s razinom depozita u financijskom potencijalu i razinom kreditnog potencijala banke (Božina, 2008:130-136).

Koeficijenti obveznih rezervi nemaju linearni učinak na kreditni potencijal, već njihov učinak ovisi o strukturi financijskog potencijala banke. Tijekom vremena struktura financijskog potencijala se mijenja, a čimbenici tih promjena utječu na brzinu promjena u bilancama banaka, a time i na brzinu promjena u kreditnom potencijalu banke. Otud značaj tretiranja kreditnog potencijala s motrišta vremenskog trajanja, to jest u dinamičnom smislu. Multiplikacijski tijek kredita i depozita moguće je tretirati s ravni statičnog kreditnog potencijala jedne banke i sustava poslovnih banaka, ali uvijek na određeni dan obračuna (Božina, 2008:135).

Za razliku od statičnog kreditnog potencijala jedne banke, **dinamični kreditni potencijal** jedne banke uključuje vremensku varijablu te tako prikazuje koliki je maksimalni iznos kredita koji jedna banka može odobriti u određenom razdoblju pod uvjetom da ostane likvidna te obuhvaća razumijevanje utjecaja promjena u cirkuliranju sredstava (priljeva i odljeva) u određenom razdoblju (Božina, 2008:136). S obzirom na dinamiku priljeva i odljeva u kreditnom potencijalu banke, dinamični kreditni potencijal podrazumijeva izraženu varijabilnost multiplikatora kredita (Božina, 2008:148). Dakle, promjena kreditnog potencijala se može definirati kao vremenska funkcija kretanja raspoloživog kreditnog potencijala poslovne banke u multiplikacijskom vremenu.

Dinamični kreditni potencijal na razini svih banaka u sustavu svodi se na utvrđivanje učinka makrokreditne multiplikacije koja predstavlja važan element pri koncipiranju i projiciranju monetarno-kreditnih kretanja i izboru mjera i instrumenata za njihovo ostvarenje.

5.5. Središnja banka i kreditni potencijal banaka

Središnja banka različitim mjerama monetarne politike djeluje na cjelokupni bankarski sustav, a ovdje je opisan njen utjecaj na kreditni potencijal poslovnih banaka. Središnja banka utječe na kreditni potencijal banaka putem promjena primarnog novca i promjena koeficijenata obveznih rezervi banaka. Promjena primarnog novca središnje banke primaran je izvor promjena kreditnog potencijala banaka koji se odvija putem promjena kredita središnje banke bankama, transakcija vrijednosnicama, putem promjene kredita državi te putem transakcija (prodaja i kupnja) valuta i deviza.

Kreditni središnje banke dominantan su instrument reguliranja kreditnog potencijala banaka od strane središnje banke te predstavljaju inicijalnu promjenu kreditnog potencijala banaka. Za njih nije potrebno izdvajati obvezne rezerve niti rezerve likvidnosti, pa ukoliko su ovi krediti više zastupljeni u vertikalnoj strukturi imovinske bilance banaka, tada je i njihov značaj gledajući s motrišta formiranja kreditnog potencijala banaka utoliko veći (Božina, 2008:156).

Putem kupovine i prodaje vrijednosnica središnja banka može postići različite učinke, ovisno o tome tko su kupci i prodavatelji istih. Ako se radi o poslovnim bankama, onda je učinak navedenih transakcija isti kao i kod kredita središnje banke poslovnim bankama. Ako se radi o klijentima banke, onda dolazi do promjena depozita klijenata banaka u potencijalu tih istih banaka, pa se učinak odražava na isti način kao i priljev ili odljev drugih financijskih oblika u financijskom potencijalu banaka. Radi se o promjeni obveznih i likvidnih rezervi, koja je posljedica promjena depozita klijenata. Ako se radi o nebankarskim čimbenicima koji kupuju i prodaju vrijednosne papire i koji su u odnosu s bankama, a banke vrijednosne papire prodaju i kupuju u odnosu sa središnjom bankom dovodeći pri tome do promjene gotovog novca, navedene transakcije kupnje i prodaje nemaju utjecaja na kreditni potencijal banaka.

Kreditni državi posredan su izvor inicijalnih promjena kreditnog potencijala banaka jer korisnici ovih kredita, koji su dužnici središnje banke gotovo u potpunosti koriste iste za plaćanja roba i usluga ili isplate plaća zaposlenicima, tako da sve to opet završi u financijskom potencijalu banaka i/ili kao gotovina u sektoru kućanstva. Iznos koji završi u financijskom potencijalu nije u cijelosti inicijalni priljev primarnog novca jer od tog iznosa banke moraju izdvojiti rezervu likvidnosti i obvezne rezerve.

Zaključak je da krediti središnje banke nebankarskim čimbenicima odnosno u ovom slučaju državi jednim dijelom predstavljaju inicijalni priljev primarnog novca, odnosno samo dijelom predstavljaju osnovu kreditne multiplikacije i povećanja kreditnog potencijala poslovnih banaka.

Što se tiče kupovine i prodaje valuta i deviza od strane središnje banke, te transakcije imaju iste učinke kao kupovina i prodaja vrijednosnica, odnosno učinak ovih transakcija na kreditni potencijal ovisi o tome tko je kupac, odnosno prodavatelj vrijednosnica (Božina, 2008:157).

Navedene promjene do kojih dolazi u bilanci središnje banke mijenjaju pozicije u njenoj aktivi i pasivi, čime zapravo nastaju i različiti odnosi u vertikalnoj strukturi imovinske bilance središnje banke. Mijenjaju se načini nastajanja primarnog novca, a kako nastaje primarni novac važno je glede promjena kreditnog potencijala banaka i glede strukture primarnog novca i strukture depozitnog novca.

Kao što je već navedeno, promjene koeficijenta rezervi poslovnih banaka neposredno se odražavaju na multiplikacijski tijek banaka, odnosno na njihov kreditni potencijal te time i na količinu novca u optjecaju. Ako imaju manjak izdvojenih obveznih rezervi banke moraju sa svojeg računa uplatiti manjak u korist računa središnje banke, a s druge strane ako imaju višak izdvojenih obveznih rezervi kod središnje banke tada će središnja banka sa svog računa uplatiti u korist računa banaka iskazani višak. Promjena koeficijenta obveznih rezervi ima učinak inicijalne promjene kreditnog potencijala banaka, odnosno i jedan i drugi iznos, bilo da se radi o manjku ili višku izdvojenih obveznih rezervi, u cijelosti se odražavaju na promjenu kreditnog potencijala. Promjene koeficijenta obveznih rezervi imaju višestruki dinamični učinak na kreditni potencijal banaka preko multiplikatora, utječući na inicijalni sadašnji i budući priljev i odljev u potencijalu banaka te na razinu financijskog potencijala banaka.

Kako središnja banka nije ograničena strukturom i veličinom pasive imovinske bilance u proizvodnji novca, ona ne može biti nelikvidna, za razliku od poslovnih banaka. Poslovne banke ne mogu emitirati primarni novac dok nasuprot tome, središnja banka pri emitiranju primarnog novca nema ograničenja jer nema ograničen kreditni potencijal. U aktivi bilance središnje banke nalaze se izvori primarnog novca iskazanog u pasivi iste bilance, što se bitno razlikuje od bilance poslovnih banaka, kod kojih aktiva prikazuje gdje i koliko su izvršena ulaganja iz prikupljenih depozita koji se nalaze u pasivi bilance.

Kod središnje banke je slučaj da je aktiva odrednica pasive, dok je kod poslovnih banaka pasiva odrednica aktive. Uzimajući u obzir cjelokupni monetarni sustav odnosno središnju banku s poslovnim bankama, zaključak je da bilanca središnje banke omogućava da kreditni potencijal monetarnog sustava nije ograničen, a to je temeljna karakteristika suvremenog monetarnog sustava nerobnog novca (Božina, 2008:159).

5.6. Planiranje kreditnog potencijala

Planiranje kreditnog potencijala predstavlja planiranje kreditne bilance banke. Svaka bilanca, pa tako i bilanca banke, ima svoju aktivnu i pasivnu te je već prethodno razloženo što se nalazi u aktivni, a što u pasivni bilance poslovne banke. Kreditnom bilancom banka predviđa korištenje kreditnog potencijala na strani aktive i predviđa izvore sredstava na strani pasive. U aktivni kreditne bilance nalazi se visina planiranih kredita i njihova struktura prema skupinama kredita, npr. krediti stanovništvu i krediti poduzećima. Pasiva kreditne bilance pokazuje izvore (kapital banke, krediti banke, depoziti po viđenju) iz kojih se financiraju krediti u aktivni kreditne bilance. Kreditna bilanca banke predstavlja temelj za vođenje poslovne politike banke. Kreditne bilance mogu biti rađene na razini jedne banke ili bankovnog sustava (Kandžija, Živko, 2004:299).

5.6.1. Planiranje kreditne bilance

Planiranje kreditne bilance odnosi se na predviđanje veličine i strukture izvora i plasmana sredstava te stanje i kretanje raspoloživog kreditnog potencijala. Planiranje se može vršiti pomoću dviju metoda, a to su metoda bilančnog stanja i metoda bilančnih tijekova.

Za **metodu bilančnog stanja** karakteristično je planiranje stanja izvora i plasmana na početku i na kraju planskog razdoblja, kao i utvrđivanje neto promjena, a nedostatak ove metode ogleda se u tome što ona ne razmatra novčane tijekove unutar izvora i plasmana u tom razdoblju, nego samo stanje. Isto tako, ne usklađuje se bilanca stanja i bilanca uspjeha (Kandžija, Živko, 2004:300).

Metodom bilančnih tijekova planira se stanje izvora i plasmana početkom razdoblja, utjecaj priljeva i odljeva tijekom razdoblja i stanje izvora i plasmana krajem razdoblja.

Prednost metode ogleda se u razmatranju promjene ukupnih izvora i plasmana, kao i razmatranju promjena unutar izvora i unutar plasmana. Ova metoda treba omogućiti razumijevanje onoga što će se dogoditi ako se u bankovnom sustavu nađu novi kreditni plasmani (Kandžija, Živko, 2004:300).

Za poslovnu je banku od velike važnosti formiranje strukture plasmana banaka stoga u nastavku rada slijedi opis politike formiranja optimalne strukture plasmana banaka kroz temeljne kriterije kojima se poslovne banke koriste.

5.6.2. Politika formiranja optimalne strukture plasmana banaka

Plasmani predstavljaju prodaju kredita i vrijednosnih papira klijentima banke. Uspješan plasman zahtijeva prethodno ispitivanje i poznavanje tržišta, opsega i strukture potražnje, konkurencije, očekivanja, potreba klijenata. Temeljni kriteriji, kojima se mogu koristiti bankari pri formiranju optimalne strukture plasmana banaka, su:

- sigurnost;
- likvidnost – unovčivost;
- profitabilnost.

Kriterij sigurnosti ulaganja je naročito važan imajući u vidu činjenicu da banke posluju velikim dijelom tuđim posuđenim sredstvima. Ulaganje je sigurno ako postoji visok stupanj vjerojatnosti da će se uložena sredstva vratiti u realnoj vrijednosti zajedno s pripadajućom kamatom u ugovorenom roku. Banka može načiniti različita ulaganja u svojem poslovanju, a pritom treba voditi računa da plasmani svojom visinom, rokovima povrata i uvjetima ne stvore rizik u njezinom poslovanju. Budući ne postoji kredit koji ne nosi rizik, bitno je da banka prije odobravanja kredita provede kvalitetnu kreditnu analizu kreditne sposobnosti zajmotražitelja te kvalitete kolaterala kreditnog odnosa (Kandžija, Živko, 2004:138).

Prema **kriteriju profitabilnosti ulaganja** banka treba u svojem poslovanju ostvariti što je moguće veću razliku između aktivne i pasivne kamatne stope. Načelo profitabilnosti konfliktno je s načelom likvidnosti i sigurnosti. Sredstva u blagajni, trezoru i na žiro-računu ne donose značajniji prinos, ali su potrebna za svakodnevni rad banke. Sredstva kod banaka u zemlji i u inozemstvu donose minimalan ili nikakav prinos, za razliku od ulaganja u kratkoročne kreditne vrijednosne papire, npr. blagajničke zapise i dugoročne vrijednosne

papire, npr. obveznice koje nose pravo na kamate što ih imatelj može primati u više anuiteta ili jednokratno po dospijeću. Vlasnička ulaganja bi trebala donijeti prinos u obliku dividende, kapitalnog dobitka.

Ulaganjem u kreditne plasmane, osim kamata banke naplaćuju i određene naknade, npr. naknadu za obradu kreditnog zahtjeva ili potrebu izdvajanja kompenzirajućeg salda, tj. obveze zajmotražitelja da drži depozit određene visine kod banke kao dio kreditnog ugovora (Kandžija, Živko, 2004:141).

- Kriterij likvidnosti

Likvidnost je sposobnost potraživanja da se unovče uz minimalne troškove i bez gubitaka, u trenutku kad su nam potrebna slobodna novčana sredstva. Likvidna sredstva na žiro-računu ili blagajni najlikvidniji su oblik plasmana banke koja su odmah raspoloživa za korištenje. Blagajnički zapisi središnje banke i trezorski zapisi Ministarstva financija mogu se iskupiti prije roka, prodati drugim bankama ili koristiti kao podloga za uzimanje kredita za likvidnost kod središnje banke. Kreditna potraživanja danas se mogu prodati na tržištu kredita ili sekuritizacijom aktive izdvojiti iz aktive i kroz obveznice na tržištu kapitala utržiti, npr. hipotekarne obveznice (Kandžija, Živko, 2004:142).

- Kriterij maksimiziranja učinaka multiplikacije depozita ili kredita

Banka treba usmjeravati novčana sredstva u kreditne i nekreditne plasmane klijentima koji depozite drže kod nje i obavljaju poslovanje preko banke, klijentima čiji su računi uključeni u depozitarni sustav te banke. Takva poslovna politika imati će za posljedicu da se s određenim inicijalnim depozitom maksimalno kreiraju dodatni depoziti i dodatni krediti. Banka će se na taj način čuvati, odnosno učinkovito održavati likvidnost banke, i postizati maksimalnu profitabilnost poslovanja jer su aktivne kamate na dodatne kredite višestruko veće od kamatnih stopa na dodatne depozite.

Načelo multiplikacije depozita i kredita može biti katkad u suprotnosti s načelom sigurnosti ulaganja, stoga ih je potrebno uskladiti (Kandžija, Živko, 2004:142).

- Kriterij uspostavljanja i održavanja poslovnog odnosa banke i klijenta

Banke inzistiraju na izgradnji čvršćih odnosa između sebe samih i svojih klijenata na način da klijenti veći ili cjelokupni dio svojeg poslovanja obavljaju preko banke. Na taj način banka osigurava stalno praćenje klijenta i povećava sigurnost svojih plasmana prema takvim

klijentima. Da bi banka mogla inzistirati na lojalnosti klijenata, mora im nuditi potpunu uslugu (Kandžija, Živko, 2004:142).

Neke od determinanti koje utječu na plasmane banke jesu planirani prihodi poduzeća, rast nacionalnog dohotka, stopa inflacije, promjene u ponudi novca, mjere monetarno-kreditne politike, fluktuacije u potražnji kredita te struktura klijenata (Kandžija, Živko, 2004:307).

Svaka banka u politici plasmana treba voditi računa o vraćanju danih kredita i naplati kamata, ali i davati prednost zajmotražiteljima koji, uz poštivanje poslovne politike banke, svojim poslovanjem daju pozitivne impulse multiplikaciji kredita i depozita. Razmatravši preporuke pri oblikovanju strukture plasmana, ulaganja banke u pravilu ne bi smjela biti na duže rokove od rokova dospijeca prikupljenih depozita i kredita, tj. banka u svojem poslovanju treba voditi računa o ročnoj usklađenosti svojih izvora i plasmana.

Također se ne preporuča pretjerana ročna transformacija sredstava po viđenju u dugoročna ulaganja i plasmane, već u kratkoročna. Banka ne bi smjela ulagati u slabijim valutama od valuta u kojima su pribavljeni depoziti i uzeti krediti. Ulaganjima treba prethoditi kvalitetna ocjena kreditne sposobnosti i boniteta zajmotražitelja, odnosno izdavatelja vrijednosnih papira. Pri ulaganju treba voditi računa da struktura portfelja bude što je više moguće disperzirana po klijentima, područjima i djelatnostima. Ulaganja trebaju biti maksimalno osigurana kvalitetnim instrumentima osiguranja naplate.

Prilikom ulaganja treba voditi računa o pozitivnim učincima multiplikacije depozita i kredita. Većinu ulaganja treba prvenstveno usmjeriti na praćenje tekuće proizvodnje i razvoja, što u konačnici jača financijski potencijal banke. Ne smije se dopustiti da banka ulaganjem imobilizira raspoloživa sredstva banke, tj. ne treba ih usmjeravati na stjecanje vlasništva i slične neproduktivne investicije. Ulaganja trebaju nositi maksimalne prinose u skladu s tržišnim uvjetima, dakle moraju biti profitabilna (Kandžija, Živko, 2004:143).

Također je važno istaknuti da banke trebaju identificirati posebne rezerve za identificirane i neidentificirane rizike kako bi se zaštitio temeljni kapital banke, odnosno sredstva dioničara i njezinih klijenata (Kandžija, Živko, 2004:143).

Naredno poglavlje prikazuje elemente izračuna kreditnog potencijala te primjer izračuna kreditnog potencijala banke, a u nastavku i izračun kreditnog potencijala drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine.

6. Izračun kreditnog potencijala poslovne banke

Uzmemo li u obzir sve elemente izvora sredstava jedne banke (fondove, depozite, međubankarske kredite) i ograničenja koja utječu na visinu njezinih kredita, a to su spomenute rezerve (minimalne likvidnosti i obvezna rezerva) doći ćemo do toga da se kreditni potencijal, kao maksimalni iznos kredita jedne banke (u određenom trenutku), a da pri tome bude likvidna, može izraziti kao:

$$KP = F + MK + D(1-OR) - D_v \times RL ; (D = D_o + D_v) \quad (1)$$

pri čemu su (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:59):

KP = kreditni potencijal ili maksimalni iznos kredita;

F = fondovi banke;

MK = međubankarski krediti;

D = ukupni depoziti; OR = obvezna rezerva;

D_v = depoziti po viđenju; RL = rezerva likvidnosti.

Ako pretpostavimo da pasiva bilance banke sadrži sljedeće pozicije:

Fondovi = 10
Međubankarski krediti = 40
Depoziti po viđenju = 30
Oročeni depozit = 20
UKUPNA PASIVA = 100

te da RL iznosi 10% od depozita po viđenju, a OR iznosi 30% od D, tj. svih depozita, onda će iz gornje formule proizaći da je:

$$KP = 10 + 40 + 50(1 - 0,30) - 30 \times 0,1 = 10 + 40 + 35 - 3 = 82$$

Iz ovoga slijedi struktura aktive bilance banke:

Kreditni = 82
Obvezna rezerva = 15
Rezerva likvidnosti = 3
UKUPNA AKTIVA = 100

Struktura pasive u bilanci banke u kombinaciji sa rezervama likvidnosti (dio aktive), određuje visinu kredita kao preostali dio ukupne aktive u bilanci banke (Perišin, Šokman i Lovrinović 2001:60).

Ako pretpostavimo da u navedenom slučaju krediti klijentima iznose 80, to znači da cjelokupni kreditni potencijal (82) nije iskorišten, već da se povećala likvidnost banke: njezina rezerva iznosi 5, umjesto potrebnih 3 i ta je banka u mogućnosti odobriti kredit za još 2 jedinice i uz to biti likvidna.

Iz svega navedenog može se zaključiti da se porastom bankarskih sredstava u pasivi povećava i kreditni potencijal, ali s napomenom da se on povećava različitim intenzitetom nego što se pozicije pasive mijenjaju (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:60).

U nastavku će biti prikazan kreditni potencijal jedne banke uz pretpostavljene stope rezerve likvidnosti (RL - 10% od Dv) i stope obvezne rezerve (OR - 30% od D).

Tablica broj 3. Kreditni potencijal jedne banke

AKTIVA	I. Razdoblje	II. Razdoblje	III. Razdoblje	IV. Razdoblje	V. Razdoblje
1. Krediti komitentima	80	80	80	80	80
kreditni drugima	-	-	-	-	-
2. Žiroračun banke kod središnje banke	5	12	19	22	32
rezerva likvidnosti	3	4	4	3	3
slobodna sredstva	2	8	15	19	29
3. Obvezna rezerva	15	18	21	18	18
Ukupna aktiva – pasiva	100	110	120	120	130
PASIVA					
1. Fondovi banke	10	10	10	20	20
2. Depoziti	50	60	70	60	60
po viđenju	30	40	40	30	30
oročeni	20	20	30	30	30
3. Krediti kod drugih banaka - neto	40	40	40	40	50
PORAST SREDSTAVA BANKE (PASIVA)	-	10	10	0	10
PORAST KREDITNOG POTENCIJALA	-	6	7	4	10

Izvor: Perišin, Šokman i Lovrinović (2001.): *Monetarna politika*, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, 61. str.

Iz prikazanog primjera uočljivo je da se za isti porast sredstava kreditni potencijal najviše povećava kada se povećavaju međubankarski krediti, jer se za njih ne izdvaja nikakva rezerva likvidnosti. I obrnuto, najmanje će se povećavati kreditni potencijal banke onda kada do porasta dolazi povećanjem onih depozita na koje se izdvaja jedna ili više vrsta rezerva. Međutim, do porasta kreditnog potencijala jedne banke može doći, a da se ne povećaju ukupna sredstva banke, već samo njihova struktura što je vidljivo u tablici u razdoblju III. i razdoblju IV.) (Perišin, Šokman i Lovrinović, 2001:61).

6.1. Kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija

Umjesto konsolidirane bilance kreditnih institucija od kraja 2010. godine koristi se **konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija**, koja pored banaka, štednih banaka i stambenih štedionica dodatno uključuje novčane fondove. Podaci su usklađeni sa statističkim standardom ESA 2010, a od prosinca 2011. godine uključuju i novčane fondove.

U konsolidiranu bilancu drugih monetarnih financijskih institucija uključeni su podaci o potraživanjima i obvezama drugih monetarnih financijskih institucija (kreditnih institucija i novčanih fondova).

Pričuve kreditnih institucija kod središnje banke odnose se na kunske i devizne pri čemu su kunske pričuve novčana sredstva kreditnih institucija u blagajnama i kunska novčana sredstva kreditnih institucija na računima kod središnje banke. Devizne pričuve su devizna novčana sredstva na deviznim računima Hrvatske narodne banke.

Inozemnu aktivu čine oblici deviznih i kunskih potraživanja od stranih fizičkih i pravnih osoba, a to su strani efektivni novac u blagajnama, sredstva na tekućim računima i oročeni depoziti kod inozemnih banaka, vrijednosni papiri, krediti i dionice.

Potraživanja od središnje države uključuju kunska i devizna potraživanja na temelju vrijednosnih papira i kredita. Fondovi socijalne sigurnosti obuhvaćaju Hrvatski zavod za zapošljavanje, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje.

Potraživanja od ostalih domaćih sektora obuhvaćaju sljedeće oblike kunskih i deviznih potraživanja: instrumente tržišta novca, obveznice, kredite (uključujući akceptne kredite) i dionice. Potraživanja od ostalih domaćih sektora dijele se na potraživanja od lokalne države, potraživanja od nefinancijskih trgovačkih društava te potraživanja od stanovništva.

Ostali financijski posrednici institucije su čija je glavna aktivnost financijsko posredovanje preuzimanjem obveza koje nisu u obliku novca, depozita i bliskih supstituta depozita, a odnose se na faktoring-društva, društva za lizing, kreditne unije, banke u stečaju i sl.

Pomoćne financijske institucije predstavljaju institucije čija je glavna aktivnost pružanje pomoćnih financijskih poslova, a one obuhvaćaju mjenjačnice, burze, investicijska društva,

društva za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima, posrednike i zastupnike u osiguranju, financijska regulatorna tijela i sl.

Potraživanja od drugih financijskih posrednika, od pomoćnih financijskih institucija i od osiguravajućih društava i mirovinskih fondova obuhvaćaju iste oblike kunskih i deviznih potraživanja (http://hnb.hr/statistika/statisticki_pregled/hmetod.pdf).

Depozitni novac predstavljaju novčana sredstva na transakcijskim računima te obveze kreditnih institucija po izdanim kunkskim instrumentima plaćanja, a umanjuje se za novčana sredstva u platnom prometu, odnosno za čekove u blagajnama kreditnih institucija i čekove poslane na naplatu.

Obveznice i instrumenti tržišta novca jesu neto obveze kreditnih institucija po izdanim vrijednosnim papirima i primljeni krediti.

Izdane udjele novčanih fondova čine preostala potraživanja prema aktivni institucionalnih jedinica koje su izdale udjele.

Inozemna pasiva obuhvaća devizne i kunske obveze prema stranim fizičkim i pravnim osobama, a to su transakcijski računi, štedni depoziti, oročeni depoziti, primljeni krediti i dospjele obveze. U sklopu primljenih kredita iskazuju se i izdani podređeni i hibridni instrumenti koje su upisali inozemni investitori.

Depoziti središnje države odnose se na sve oblike kunkskih i deviznih obveza kreditnih institucija prema središnjoj državi, ne uključujući ograničene i blokirane depozite.

Kreditni primljeni od središnje banke odnose se na kredite primljene od Hrvatske narodne banke i depozite Hrvatske narodne banke kod kreditnih institucija, pri čemu se kao krediti tretiraju i poslovi reotkupa vrijednosnih papira.

Skupina ograničenih i blokiranih depozita predstavlja obveze kreditnih institucija, i to kunske i devizne oročene depozite ostalih domaćih sektora, pomoćnih financijskih institucija, drugih financijskih posrednika, osiguravajućih društava i mirovinskih fondova, središnje države te stranih fizičkih i pravnih osoba i blokirane devizne depozite stanovništva koji su regulirani Zakonom o pretvaranju deviznih depozita građana u javni dug Republike Hrvatske.

Kapitalski računi su dionički kapital, zadržana dobit (gubitak), dobit ili gubitak prethodne godine, dobit ili gubitak tekuće godine, zakonske rezerve, statutarne i ostale kapitalne rezerve, rezerve za opće bankovne rizike, odgođeni porez u kapitalu, dividende isplaćene tijekom tekuće godine, revalorizacijske rezerve, posebne rezerve za identificirane gubitke na skupnoj i pojedinačnoj osnovi po izvanbilančnim stavkama, ispravci vrijednosti i posebne rezerve za identificirane gubitke na skupnoj osnovi. Ostalo – neto jesu neraspoređeni računi pasive umanjeni za neraspoređene račune aktive, uključujući fer vrijednost izvedenih financijskih instrumenata (http://hnb.hr/statistika/statisticki_pregled/hmetod.pdf).

Za izračunavanje kreditnog potencijala drugih monetarnih financijskih institucija na kraju određene godine potrebni su konsolidirani podaci o stavkama aktive i pasive istih. Sljedećom tablicom prikazane su vrijednosti pojedinih stavaka aktive i pasive drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine.

Tablica broj 4. Konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija na kraju razdoblja, od 2010. godine do 2014. godine, u milijunima kuna

AKTIVA	12. 2010.	12. 2011.	12. 2012.	12. 2013.	12. 2014.
1. Pričuve kreditnih institucija kod središnje banke	45.745,5	51.114,0	49.411,3	49.707,5	48.560,4
- kunske pričuve kod središnje banke	40.169,1	45.590,6	44.316,8	45.288,8	44.815,6
- devizne pričuve kod središnje banke	5.576,4	5.523,5	5.094,5	4.418,8	3.744,8
2. Inozemna aktiva	47.878,2	40.069,6	39.144,3	36.681,3	43.943,2
3. Potraživanja od središnje države i fondova socijalne sigurnosti	57.113,6	68.207,5	79.807,2	87.857,7	89.724,0
4. Potraživanja od ostalih domaćih sektora	241.266,9	251.961,3	236.412,0	234.115,5	229.569,6
- potraživanja od lokalne države	3.375,2	3.559,1	3.485,2	4.231,8	4.714,0
- potraživanja od nefinancijskih trgovačkih društava	107.687,2	116.840,4	103.157,0	102.452,6	98.401,5
- potraživanja od stanovništva	130.204,4	131.561,8	129.769,8	127.431,1	126.454,1
5. Potraživanja od ostalih bankarskih institucija	-	-	-	-	-
6. Potraživanja od nebankarskih financijskih institucija	-	-	-	-	-
7. Potraživanja od investicijskih fondova osim novčanih fondova	384,2	358,1	324,5	322,7	336,2
8. Potraživanja od ostalih financijskih posrednika	2.291,4	3.868,8	4.017,4	4.322,3	5.016,2
9. Potraživanja od pomoćnih financijskih institucija	963,7	1.033,1	1.068,4	1.247,7	1.335,7
10. Potraživanja od društava za osiguranje i mirovinskih fondova	654,3	137,8	261,8	762,4	744,9
UKUPNO (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)	396.297,8	416.750,2	410.446,9	415.017,1	419.230,2

Nastavak – Tablica br. 4					
PASIVA	12. 2010.	12. 2011.	12. 2012.	12. 2013.	12. 2014.
1. Depozitni novac	32.711,3	34.800,0	34.991,5	40.477,2	44.917,1
2. Štedni i oročeni depoziti	29.142,0	33.676,8	31.689,8	33.407,1	34.471,8
3. Devizni depoziti	154.697,9	152.197,1	160.443,7	162.656,3	164.866,6
4. Obveznice i instrumenti tržišta novca	988,6	1.728,7	2.412,0	1.995,3	2.161,3
5. Udjeli novčanih fondova	-	6.863,4	8.257,6	8.970,5	8.368,1
6. Inozemna pasiva	82.099,3	90.488,9	73.827,0	69.721,5	62.328,2
7. Depoziti središnje države i fondova socijalne sigurnosti	22.193,7	20.532,4	20.614,7	18.892,0	19.180,1
8. Krediti primljeni od središnje banke	12,9	139,1	11,8	11,3	11,0
9. Ograničeni i blokirani depoziti	2.374,9	3.183,9	2.413,9	2.735,9	3.076,0
10. Kapitalski računi	72.555,2	77.208,3	80.700,6	83.245,1	87.151,2
11. Ostalo (neto)	-478,1	-4.068,4	-4.915,7	-7.095,4	-7.301,1
UKUPNO (1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11)	396.297,8	416.750,2	410.446,9	415.017,1	419.230,2

Izvor: <http://hnb.hr/statistika/hstatistika.htm> - druge monetarne financijske institucije (ESA 2010): Tablica D1: Konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija

U 2011. godini zabilježen je porast većine stavki potraživanja u odnosu na prethodnu godinu, izuzevši potraživanja od društava za osiguranje i mirovinskih fondova i potraživanja od investicijskih fondova osim novčanih fondova koja su se smanjila u 2011. godini. Pričuve kreditnih institucija kod središnje banke također su povećane u 2011. godini u odnosu na 2010. i to zbog povećanja kunkskih pričuva kod središnje banke, dok su se devizne pričuve kod središnje banke u 2011. smanjile. Inozemna aktiva u 2011. godini također bilježi smanjenje u odnosu na prethodnu godinu.

U 2012. godini zabilježen je pad aktive drugih monetarnih financijskih institucija u odnosu na prethodnu godinu što je posljedica smanjenja inozemne aktive, kunskih i deviznih pričuva kod središnje banke. Potraživanja od središnje države povećala su se u odnosu na prethodnu godinu, dok su se potraživanja od ostalih domaćih sektora smanjila u 2012. godini, pri čemu su se najviše smanjila potraživanja od nefinancijskih trgovačkih društava. Potraživanja od ostalih financijskih posrednika, potraživanja od pomoćnih financijskih institucija te potraživanja od društava za osiguranje i mirovinskih fondova također su se povećala u odnosu na prethodnu 2011. godinu.

2013. godina bilježi rast aktive drugih monetarnih financijskih institucija u odnosu na 2012. godinu, a povećale su se kunske pričuve banaka kod središnje banke, potraživanja od središnje države i fondova socijalne sigurnosti, potraživanja od lokalne države. Potraživanja od ostalih financijskih posrednika, potraživanja od pomoćnih financijskih institucija te potraživanja od društava za osiguranje i mirovinskih fondova također su se povećala u promatranj 2013. godini. Potraživanja od ostalih domaćih sektora su se smanjila u odnosu na 2012. godinu zbog smanjenja potraživanja od stanovništva i potraživanja od nefinancijskih trgovačkih društava, dok su potraživanja od lokalne države kao stavke unutar potraživanja od ostalih domaćih sektora rasla u odnosu na 2012. godinu. Inozemna aktiva bilježi pad u 2013. godini u odnosu na prethodnu godinu.

2014. godine aktiva drugih monetarnih financijskih institucija je rasla kao i prethodne godine u odnosu na godinu prije. Porasla je inozemna aktiva, isto tako i potraživanja od središnje države i fondova socijalne sigurnosti, potraživanja od lokalne države te potraživanja od pomoćnih financijskih institucija i potraživanja od ostalih financijskih posrednika. Potraživanja od stanovništva unutar potraživanja od ostalih domaćih sektora nastavila su se smanjivati u 2014. godini.

Kod stavki pasive u 2011. godini u odnosu na 2010. godinu depozitni novac te štedni i oročeni depoziti bilježe rast, dok su se devizni depoziti smanjili u odnosu na 2010. godinu. Obveznice i instrumenti tržišta novca bilježe rast u 2011. godini. Inozemna pasiva se povećala, što se može pripisati dokapitalizaciji hrvatskih banaka od strane poduzeća majki, budući da je većina hrvatskih banaka u stranom vlasništvu te predstavljaju samo njihove podružnice.

Povećanje se bilježi i kod kredita primljenih od središnje banke, kapitalskih računa te ograničenih i blokiranih depozita. U 2011. godini u bilanci se pojavljuju i udjeli novčanih fondova. Depoziti središnje države i fondova socijalne sigurnosti bilježe pad u 2011. godini.

U 2012. godini prisutan je pad pasive drugih monetarnih financijskih institucija pri čemu su se smanjili ograničeni i blokirani depoziti, krediti primljeni od središnje banke, zatim inozemna pasiva te štedni i oročeni depoziti. Depozitni novac, devizni depoziti, obveznice i instrumenti tržišta novca, udjeli novčanih fondova te kapitalski računi bilježe rast u 2012. godini u odnosu na prethodnu godinu.

Pasiva se u 2013. godini povećala u odnosu na prethodnu godinu, što je slučaj i u 2014. godini. U 2013. godini povećali su se štedni i oročeni depoziti, depozitni novac, devizni depoziti, ograničeni i blokirani depoziti te udjeli novčanih fondova. Obveznice i instrumenti tržišta novca bilježe pad u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu, kao i inozemna pasiva i depoziti središnje države i fondova socijalne sigurnosti. Krediti primljeni od središnje banke također bilježe pad. Kapitalski računi bilježe rast u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu.

U 2014. godini rasli su devizni depoziti, depozitni novac, štedni i oročeni depoziti, depoziti središnje države i fondova socijalne sigurnosti, zatim ograničeni i blokirani depoziti te kapitalski računi. Pad u odnosu na 2013. godinu bilježe udjeli novčanih fondova, inozemna pasiva te krediti primljeni od središnje banke.

Kreditni potencijal banaka se, kako je već navedeno, računa slijedećom formulom:

$$KP = F + MK + D (1-OR) - Dv \times RL ; (D = Do + Dv)$$

Sukladno navedenoj formuli u nastavku slijedi tablični prikaz kreditnog potencijala drugih monetarnih financijskih institucija u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine.

Tablica broj 5. Kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. do 2014. godine, u milijunima kuna³

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Fondovi	72.077,1	73.139,9	75.784,8	76.149,8	79.850,1
Međubankarski krediti i ostalo*	32.652,8	33.805,8	32.355,7	28.122,2	23.489,3
Depoziti po viđenju	61.779,3	63.498,8	65.720,5	72.493,4	82.050,6
Oročeni depoziti	208.735,5	218.792,5	207.293,9	209.095,7	205.412,0
Ukupni depoziti	270.514,8	282.291,3	273.014,4	281.589,2	287.462,6
Obvezna rezerva**	0,13	0,13	0,14	0,14	0,12
Rezerva likvidnosti***	0,25	0,26	0,26	0,24	0,23
KREDITNI POTENCIJAL	324.815,1	335.850,0	327.351,0	330.426,0	337.786,4
Porast sredstava banaka (pasiva)	-	20.452,4	-6.303,4	4.570,2	4.213,2
Porast kreditnog potencijala (aktiva)	-	11.034,9	-8.499,0	3.075,0	7.360,4

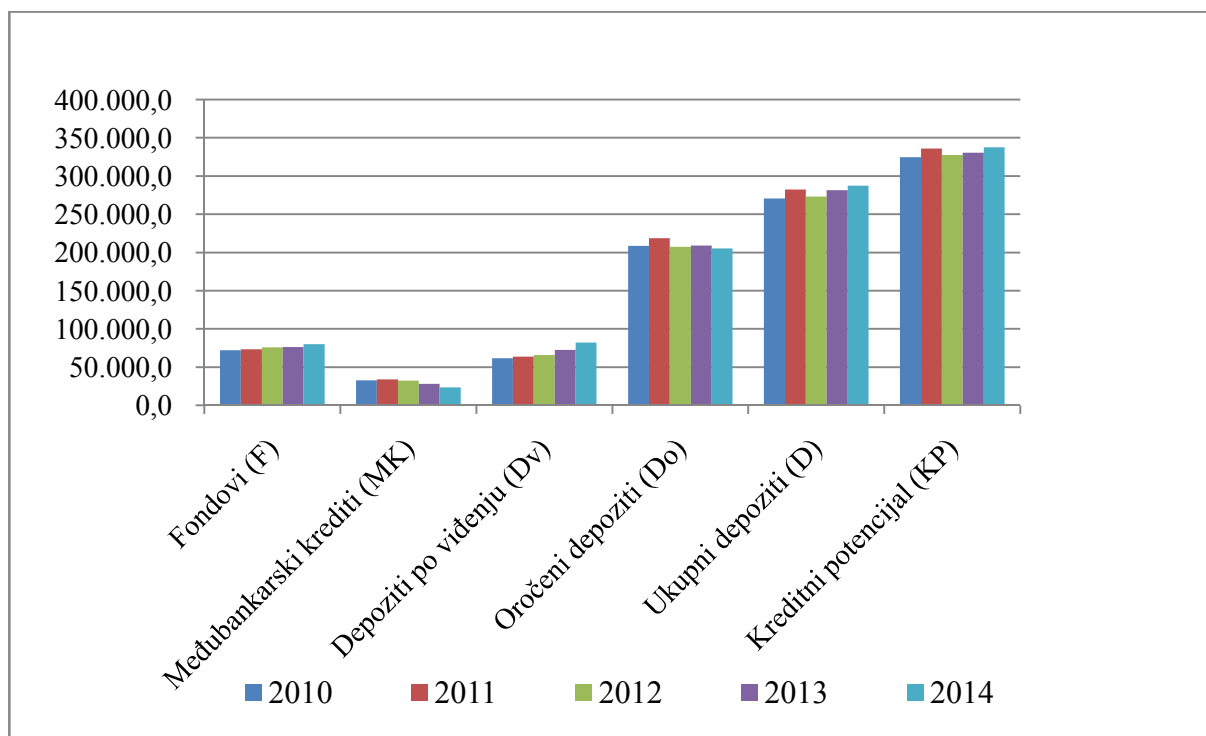
Izvor: vlastita izrada prema: Konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine

Najviši kreditni potencijal zabilježen je 2014. godine, i to 337.786,4 kn, što je prikazano i grafikonom u nastavku.

Dakle, grafikon prikazan u nastavku odnosi se na kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine.

³ Napomena: * uključuje i: ostale kredite, derivatne financijske obveze i ostale financijske obveze kojima se trguje, izdane dužničke vrijednosne papire, izdane podređene instrumente, izdane hibridne instrumente, kamate, naknade i ostale obveze; **pretežita u godini; ***gotovina/depoziti po viđenju

Grafikon 2. Kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine, u milijunima kuna

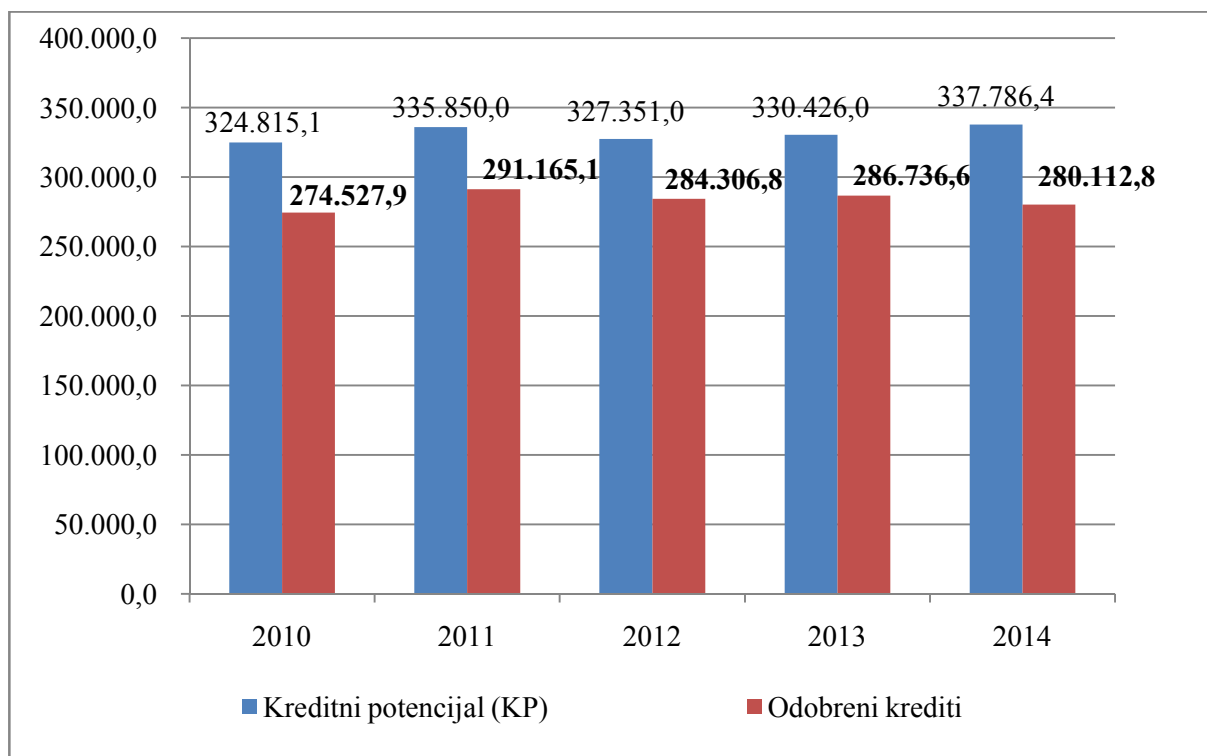

Izvor: vlastita izrada prema: Konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine

Fondovi koje čine kapitalni računi i neraspoređeni računi pasive umanjene za neraspoređene račune aktive bilježe postupno povećanje kroz promatrano razdoblje pri čemu su najviše iznosili 2014. godine i to 79.850,1 milijuna kuna. Međubankarski krediti najviše su iznosili u 2011. godini, a najnižu vrijednost bilježe u 2013. godini, nakon čega rastu 2014. godine. Depoziti po viđenju postupno se povećavaju u svakoj promatranoj godini, dakle najniži su bili 2010. godine, a najviši 2014. godine. Promatравši oročene depozite, uočljivo je da su oni bili najviši 2011. godine, te su u narednim promatranim godinama manji od vrijednosti koju su bilježili u 2011 godini. Ukupni depoziti najviše su iznosili 2014. godine, kao i kreditni potencijal što je posljedica povećanja ukupnih depozita i fondova u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Najniži kreditni potencijal zabilježen je u 2010. godini.

U nastavku slijedi prikaz veličine kreditnog potencijala i odobrenih kredita za razdoblje od 2010. godine do 2014. godine.

Grafikon 3. Prikaz veličine kreditnog potencijala i veličine odobrenih kredita, u milijunima kuna

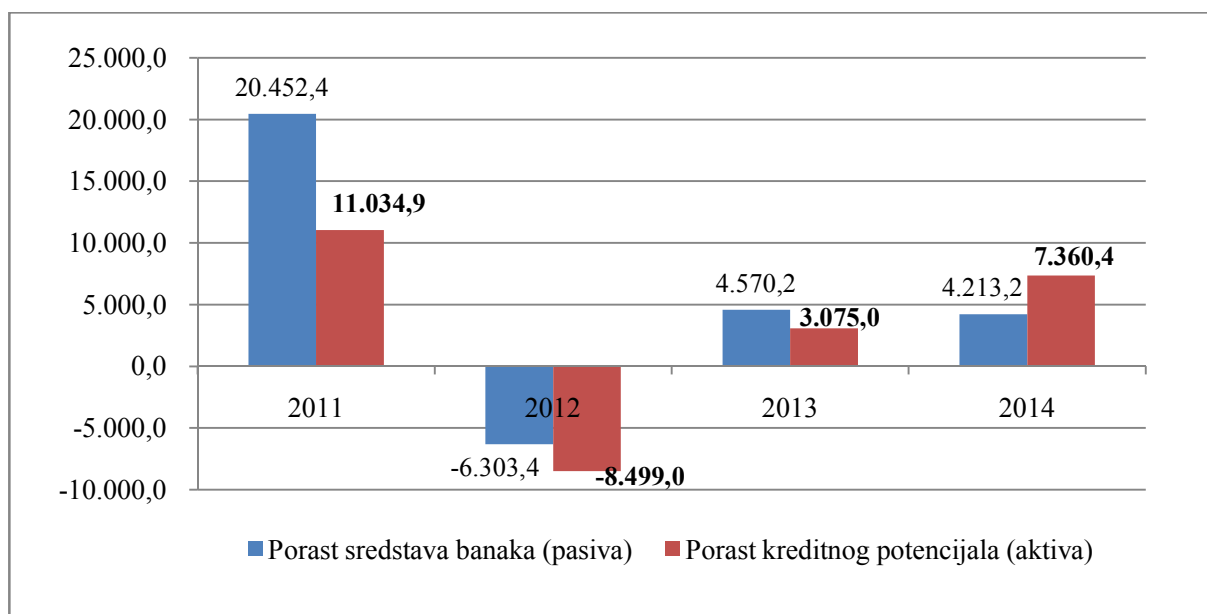
Izvor: vlastita izrada prema podacima HNB-a

Podaci o visini odobrenih kredita preuzeti su iz tablice „Distribucija kredita drugih monetarnih financijskih institucija po institucionalnim sektorima“. Visina odobrenih kredita kretala se od 274.527,9 milijuna kuna u 2010. godini, 291.165,1 milijuna kuna u 2011. godini, 284.306,8 milijuna kuna u 2012. godini, 286.736,6 milijuna kuna u 2013. godini do 280.112,8 milijuna kuna u posljednjoj promatranoj godini. Smanjenje kredita u 2014. godini odraz je razduživanja svih domaćih institucionalnih sektora. Od prosinca 2010. godine krediti obuhvaćaju sljedeće vrste: prekončne kredite, kredite za izvršena plaćanja s osnove garancija i drugih jamstava, obratne repo kredite, udjele u sindiciranim kreditima, financijski najam, potrošačke kredite, kredite za obrazovanje, stambene kredite, hipotekarne kredite, kredite za automobile, kredite po kreditnim karticama, maržne kredite, prekoračenja po transakcijskim računima, lombardne kredite, kredite za građevinarstvo, kredite za obrtna sredstva, kredite za poljoprivredu, kredite za turizam, kredite za financiranje izvoza, kredite za investicije, gotovinske nenamjenske kredite, faktoring i forfaiting u portfelju kredita i potraživanja te ostale kredite (HNB, 2015:46).

U promatranom razdoblju, od 2010. godine do 2014. godine, uočljivo je da kreditni potencijal nije u potpunosti iskorišten, dakle iznos odobrenih kredita manji je od iznosa kreditnog potencijala. Najveći iznos kreditnog potencijala zabilježen je u 2014. godini, a najveći iznos odobrenih kredita u 2011. godini pri čemu su unutar distribuiranih kredita najveća stavka bili devizni krediti kućanstvima. U 2014. godini došlo je do smanjenja stope obvezne rezerve na 12%, te povećanja ukupnih depozita što je utjecalo na povećanje kreditnog potencijala, međutim sukladno tome nisu se povećali odobreni krediti u odnosu na prethodnu 2013. godinu. Najmanji iznos kreditnog potencijala zabilježen je 2010. godine, te je u toj godini i najmanji iznos odobrenih kredita pri čemu je unutar distribuiranih kredita vidljivo da su u navedenoj godini najniža stavka bili kunski krediti fondovima socijalne sigurnosti.

U nastavku slijedi prikaz pasive i aktive drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine.

Grafikon 4. Prikaz pasive i aktive drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine, u milijunima kuna

Izvor: vlastita izrada prema podacima HNB-a

Na temelju prikazanog grafikona u 2011. godini uočava se veći porast sredstava banaka u odnosu na porast kreditnog potencijala odnosno aktive. U 2011. godini zabilježen je porast većine stavki potraživanja u odnosu na prethodnu godinu, izuzevši potraživanja od društava za osiguranje i mirovinskih fondova i potraživanja od investicijskih fondova osim novčanih

fondova. Pričuve kreditnih institucija kod središnje banke također su povećane u 2011. godini u odnosu na 2010. i to zbog povećanja kunskih pričuva kod središnje banke.

Kod stavki pasive u 2011. godini u odnosu na 2010. godinu depozitni novac te štedni i oročeni depoziti, zatim obveznice i instrumenti tržišta novca bilježe rast. Inozemna pasiva se također povećala, što se može pripisati dokapitalizaciji hrvatskih banaka od strane poduzeća majki, budući da je većina hrvatskih banaka u stranom vlasništvu te predstavljaju samo njihove podružnice. Povećanje se bilježi i kod kredita primljenih od središnje banke, kapitalskih računa te ograničenih i blokiranih depozita.

U 2012. godini zabilježeno je smanjenje i aktive i pasive u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje aktive je posljedica smanjenja inozemne aktive, kunskih i deviznih pričuva kod središnje banke te potraživanja od ostalih domaćih sektora, pri čemu su se najviše smanjila potraživanja od nefinancijskih trgovačkih društava. U pasivi su se smanjili ograničeni i blokirani depoziti, krediti primljeni od središnje banke, zatim inozemna pasiva te štedni i oročeni depoziti.

2013. godina bilježi rast aktive i pasive u odnosu na prethodnu godinu pri čemu su se na strani aktive povećale kunske pričuve banaka kod središnje banke, potraživanja od središnje države i fondova socijalne sigurnosti te potraživanja od lokalne države, od ostalih financijskih posrednika, od pomoćnih financijskih institucija te potraživanja od društava za osiguranje i mirovinskih fondova. Rast pasive veći je od rasta aktive, a posljedica povećanja pasive jesu povećanja štednih i oročenih depozita, depozitnog novca, deviznih depozita, ograničenih i blokiranih depozita, udjela novčanih fondova i kapitalskih računa.

U 2014. godini aktiva je rasla više od pasive, a posljedica povećanja aktive je povećanje inozemne aktive, potraživanja od središnje države i fondova socijalne sigurnosti, potraživanja od lokalne države te potraživanja od pomoćnih financijskih institucija i potraživanja od ostalih financijskih posrednika. Na strani pasive rasli su devizni depoziti, depozitni novac, štedni i oročeni depoziti, depoziti središnje države i fondova socijalne sigurnosti, zatim ograničeni i blokirani depoziti te kapitalski računi.

7. Utjecaj instrumenata monetarne politike Hrvatske narodne banke na kreditni potencijal

Ovisno o stupnju razvijenosti infrastrukture financijskog tržišta mijenjaju se instrumenti provođenja monetarne politike koji stoje na raspolaganju središnjoj banci u upravljanju količinom novca i kreditnim uvjetima te brigom o likvidnosti bankarskog sustava. U fazi dominacije financijskog posredovanja koriste se instrumenti oslonjeni na pravila, a s pojavom međubankarskog tržišta razvijaju se operacije otvorenog tržišta temeljene na instrumentima novčanog tržišta, a u fazi diversifikacije financijskog tržišta središnje banke se u potpunosti oslanjaju na operacije otvorenog tržišta. Instrumenti koje središnja banka može koristiti dijele se na izravne i neizravne, od kojih su neizravni operacije na otvorenom tržištu, politike refinanciranja i politika obvezne rezerve – oni selekcioniraju strukturu kreditnog potencijala poslovnih banaka pa tako na indirektan način ograničavaju i njegov kvantitet, a izravni djeluju na način da ograničavaju kvantitativno kreditni potencijal poslovnih banaka. Neizravni instrumenti monetarne politike imaju smanjenu učinkovitost kojom utječu na razvoj tržišta (Kandžija, Živko, 2014:95).

Kvantitativni instrumenti su tehnički prikladni za praktičnu upotrebu (Božina, 2003:410-412):

- politika otvorenog tržišta;
- kamatna stopa;
- promjena koeficijenata obveznih rezervi;
- neposredno ograničavanje kredita.

Politika otvorenog tržišta je dominantan instrument novčane politike. Središnja banka kupuje ili prodaje na tržištu kratkoročne državne obveznice i tako povećava ili smanjuje količinu novca u optjecaju, što znači da se time mijenja dug države odnosno potraživanja imatelja obveznica od države. Kad središnja banka prodaje državne obveznice bankama, tada se kod banaka smanjuju rezerve, a kad kupuje obveznice od poslovnih banaka, tada se povećavaju rezerve kod poslovnih banaka, čime se mijenja i kreditni potencijal poslovnih banaka i količina novca u optjecaju.

Promjenom kamatne stope središnja banka utječe na opseg reeskontnih poslova i na razinu kredita koje odobrava poslovnim bankama. Reeskontom središnja banka ponovno eskontira vrijednosne papire iz portfelja poslovnih banaka, čime se poboljšava likvidnost istih banaka i njihovih klijenata. Kamatna stopa po kojoj središnja banka diskontira vrijednosne papire je u

pravilu viša od tržišne kamatne stope. Promjena kamatne stope znak je da i u svojoj kamatnoj politici poslovne banke moraju slijediti inicijalne promjene središnje banke, pa se na kraju ti troškovi prenose na klijente poslovnih banaka. Tamo gdje je kamatna stopa neučinkovita, središnja banka istodobno mijenja uvjete reeskonta i kreditiranja, odnosno reeskonta i politike otvorenog tržišta. Na taj način se žele ublažiti šokovi mjera središnje banke i postići čvršći odnos s obzirom na konačni cilj monetarne politike.

Promjena koeficijenata obveznih rezervi učinkovit je instrument glede količine kredita poslovnih banaka, što je ujedno i njegov nedostatak. Zbog tog koeficijenta poslovne banke moraju povećati aktivne kamatne stope više nego što bi to inače učinile, a to tereti klijente tih banaka, pa se radi o načinu fiskalnog opterećenja klijenata u kojem su poslovne banke samo posrednici koji naplaćuju takvo opterećenje i isplaćuju ga središnjoj banci, dok su klijenti banke konačni obveznici tereta. Zahvaljujući obveznim rezervama središnja banka ima više primarnog novca nego što bi ga bilo da nema tih rezervi (Božina, 2003:410-412).

Neposredno ograničavanje kredita poslovnih banaka je tehnički jednostavan i djelotvoran instrument monetarne politike jer direktno ograničava kreditni potencijal poslovnih banaka. Ali to je ujedno i slabost navedenog instrumenta, jer pogađa samo poslovno aktivne i učinkovite poslovne banke, što je razlog njegove povremene i vrlo kratke uporabe (Božina, 2003:410-412).

Operacije na otvorenom tržištu odnose se na kupnju ili prodaju određene imovine (vrijednosni papiri, devize i sl.) na financijskom tržištu. Operacije otvorenog tržišta su fleksibilni instrumenti monetarne politike koji uključuju odnos središnje banke i financijskih institucija. Ove operacije mogu se provoditi u različitim vremenskim intervalima kao koristan instrument za upravljanje likvidnošću i kratkoročnim kamatnim stopama, pomažući razvoju financijskih tržišta i konkurencije (Kandžija, Živko, 2014:92). Središnja banka provodi operacije na otvorenom tržištu na vlastitu inicijativu prema unaprijed objavljenom rasporedu ili u bilo koje vrijeme koje sama odredi, uz dobrovoljno sudjelovanje kreditnih institucija. Operacijama na otvorenom tržištu središnja banka utječe na likvidnost bankarskog sustava i kretanje kamatnih stopa na novčanom tržištu kontrolirajući cijenu i/ili količinu ponude primarnog novca (novac na računima banaka kod središnje banke) (Godišnje izvješće HNB-a, 2014:66).

Operacije na otvorenom tržištu dijele se na redovite operacije, operacije fine prilagodbe i strukturne operacije. Redovite operacije provode se putem obratnih repo operacija, a služe za povećanje likvidnosti u sustavu. Izvršavaju se svaki tjedan na aukcijama putem standardnih ponuda, s rokom dospijea od jednog tjedna. Sudionici redovitih operacija su banke, štedne banke te podružnice stranih banaka koje ispunjavaju određene opće kriterije. Operacije fine prilagodbe provode se putem repo/obratnih repo operacija, izravnih kupnji/prodaja vrijednosnih papira, a služe za povećanje ili smanjenje likvidnosti u sustavu. Provode se na aukcijama (putem nestandardnih ponuda) ili bilateralnim putem (HNB, 2012:1). Kupovina vrijednosnih papira od strane središnje banke uz obvezu prodavatelja da iste otkupi u utvrđenom kratkom vremenskom razdoblju od dana kupnje naziva se repo ugovor (povratna kupnja). Repo poslovi koriste se kod ekspanzivne monetarne politike. Obrnutim repo operacijama (povratna prodaja) središnje banke provode restriktivnu monetarnu politiku, a predstavljaju prodaju vrijednosnih papira s obvezom kupca da iste proda prodavatelju nakon određenog vremenskog razdoblja (Kandžija, Živko, 2014:93). Strukturne operacije provode se putem izravnih kupnji/prodaja vrijednosnih papira te repo/obratnih repo operacija i služe za povećanje ili smanjenje likvidnosti. Provode se na aukcijama ili bilateralnim putem. Sudionici strukturnih operacija su banke, štedne banke te podružnice stranih banaka koje ispunjavaju određene kriterije (HNB, 2012:1).

Operacije na otvorenom tržištu mogu djelovati i na porast i pad kreditnog potencijala. Ako Hrvatska narodna banka želi povećati likvidnost, kreditni potencijal poslovnih banaka će rasti, a ukoliko HNB želi smanjiti likvidnost, kreditni potencijal poslovnih banaka će pasti.

Stalno raspoložive mogućnosti su instrumenti kojima se banke, štedne banke i podružnice stranih banaka koriste na svoju inicijativu, a služe radi stabiliziranja neočekivanih promjena u likvidnosti banaka. Tijekom 2014. godine nije bilo korištenja stalno raspoloživih mogućnosti.

- Lombardni kredit odobrava se na zahtjev banke na kraju radnog dana ili automatskim odobrenjem u slučaju nevraćanja unutar dnevnoga kredita na kraju radnog dana, a mogućnost korištenja je svakodnevna. Protustranke za lombardni kredit mogu biti kreditne institucije (banke i štedne banke) te podružnice stranih kreditnih institucija. Lombardni krediti povećavaju kreditni potencijal. Dospijeće lombardnog kredita je prekonoćno. Kamatna stopa na lombardni kredit iznosi 5%, odnosno kamatnom stopom na lombardni kredit utvrđuje se gornja granica kamatnog raspona na novčanom tržištu. Nevraćeni unutar dnevni kredit smatra se zahtjevom za lombardni.

HNB ima diskrecijsko pravo privremenog ili trajnog uskraćivanja mogućnosti korištenja lombardnog kredita. Postoji mogućnost suspenzije odobravanja u skladu s ciljevima monetarne politike ili zbog bonitetnih razloga te ograničenja iznosa.

- Unutardnevni kredit je instrument platnog prometa koji služi boljoj protočnosti platnih transakcija tijekom radnog dana, a odobrava se u obliku limita na računu za namiru banke te je mogućnost njegova korištenja svakodnevna. Dospijeće unutardnevnog kredita jest do kraja dana kada je korišten. Protustranke unutardnevnog kredita mogu biti kreditne institucije (banke i štedne banke) te podružnice stranih kreditnih institucija. Unutardnevni kredit je beskamatni kredit. Kod unutardnevnog kredita postoji mogućnost suspenzije odobravanja u skladu sa ciljevima monetarne politike ili zbog bonitetnih razloga te ograničenja iznosa. Ovi krediti također povećavaju kreditni potencijal (HNB, 2012:2).
- Sredstva novčanog depozita ne ulaze u izračun obveze održavanja obvezne pričuve. Dospijeće novčanog depozita je prekonoćno te je mogućnost njegova korištenja svakodnevna. Protustranke mogu biti kreditne institucije (banke i štedne banke) i podružnice stranih kreditnih institucija, a novčani depozit predstavlja višak sredstava na kraju dana koji navedene protustranke mogu deponirati kod HNB-a. Novčani depoziti smanjuju kreditni potencijal poslovnih banaka.

Obvezna pričuva obuhvaća novčana sredstva koja banke izdvajaju na posebnim računima kod središnje banke, u skladu s propisima koje određuje središnja banka. Dakle, politikom obvezne pričuve središnja banka propisuje posebnim odlukama obvezu banci da izdvoji i održava obveznu pričuvu u blagajni ili na posebnom računu kod središnje banke, s temeljnim ciljem osiguranja likvidnosti banaka. Za poslovne banke obvezna pričuva predstavlja porez na financijsko posredovanje. Stopa obvezne pričuve iznosi 12%, a njeni obveznici jesu kreditne institucije (banke i štedne banke) te podružnice stranih kreditnih institucija (HNB, 2012:3).

Osnovica za obračun obvezne pričuve sastoji se od kuskog dijela, kojeg čine izvori sredstava, i to primljeni depoziti i krediti u kunama (s valutnom klauzulom i bez valutne klauzule), izdani dužnički vrijednosni papiri u kunama, hibridni i podređeni instrumenti u kunama (s valutnom klauzulom i bez valutne klauzule) te ostale financijske obveze u kunama; zatim od deviznog dijela, koji obuhvaća devizne izvore sredstava odnosno primljene devizne depozite i kredite, obveze po izdanim vrijednosnim papirima u devizama (osim vlasničkih

vrijednosnih papira banke), hibridne i podređene instrumente u devizama i ostale financijske obveze u devizama. Kunski i devizni dio osnovice izračunavaju se posebno, a čine ih prosječna dnevna stanja kunskih i deviznih izvora sredstava u jednom obračunskom razdoblju. Obračunsko razdoblje odnosi se na razdoblje koje traje od prvoga do posljednjeg dana kalendarskog mjeseca.

Od obračunatog deviznog dijela obvezne pričuve 75% se uključuje u obračunati kunski dio obvezne pričuve i izvršava u kunama. Valute izdvajanja deviznog dijela obvezne pričuve jesu euri (EUR) i američki dolari (USD). Postotak izdvajanja kunskog dijela obvezne pričuve iznosi 70%, a deviznog dijela 60% dok se preostali dio obvezne pričuve održava prosječnim dnevnim stanjima likvidnih potraživanja. Razdoblje održavanja počinje druge srijede u mjesecu i traje do dana koji prethodi drugoj srijedi sljedećeg mjeseca. HNB može na temelju pisanog zahtjeva banke za koju se ocijeni da ima likvidnosnih poteškoća posebnim rješenjem guvernera HNB-a banci odobriti smanjenje obveze održavanja i/ili izdvajanja ukupne obvezne pričuve uz određenu kamatnu stopu. Na sredstva obvezne pričuve HNB ne plaća naknadu (HNB, 2012:3).

Propisivanjem jedne ili više stopa obvezne pričuve, smanjenjem ili proširenjem osnovice obvezne pričuve, dopuštanjem ili zabranom korištenja izdvojenih sredstava obvezne pričuve, plaćanjem naknade bankama za izdvojena sredstva središnja banka utječe na kreditni potencijal banaka (Kandžija, Živko, 2014:94). Porast obvezne rezerve smanjuje kreditni potencijal poslovne banke jer se povećava količina depozita koje poslovne banke moraju imati na svojim računima kako bi bile u stanju u svakom trenutku isplatiti novac. Osnovna funkcija navedene rezerve jest ograničavanje procesa multiplikacije depozita i ekspanzije kredita. S druge strane pad obvezne rezerve povećava kreditni potencijal poslovnih banaka.

U studenome 2014. godine ukinuto je 100%-tno izdvajanje deviznog dijela obvezne pričuve obračunatog na temelju deviznih sredstava nerezidenata i deviznih sredstava primljenih od pravnih osoba u posebnom odnosu prema banci. Time je HNB spustio stopu obveznog izdvajanja deviznog dijela obvezne pričuve na sredstva nerezidenata i devizna sredstva primljena od pravnih osoba u posebnom odnosu prema banci sa 100% na 60%, čime je udio devizne obvezne pričuve koji se izdvaja na račun HNB-a izjednačen za sve devizne izvore. Stoga se devizna obvezna pričuva banaka izdvojena na račun kod HNB-a smanjila za oko 600 milijuna kuna, a za isti se iznos povećao dio obvezne pričuve koji banke održavaju na računima u inozemstvu (Godišnje izvješće HNB-a, 2014:69).

Osnovni instrument tečajne politike Hrvatske narodne banke su **devizne aukcije** putem kojih središnja banka kupuje odnosno prodaje devize poslovnim bankama. One mogu biti obostrane (slučaj kada HNB kupuje i prodaje devize) i jednostrane (HNB kupuje ili prodaje devize). Koriste se radi očuvanja stabilnosti domaće valute i održavanja likvidnosti plaćanja u zemlji i inozemstvu. Pristup aukcijama imaju one poslovne banke koje imaju ovlaštenje za obavljanje poslova platnog prometa s inozemstvom. Tip aukcije može biti *multiple price* ili *uniform price*. Devizne aukcije koriste se prema diskrecijskoj odluci HNB-a. Protustranke za ovaj instrument mogu biti samo banke. Otkup deviza od Hrvatske narodne banke povećava kunsku likvidnost i kreditni potencijal hrvatskih banaka (HNB, 2012:3).

Provođenje monetarne politike moguće je i **izdavanjem blagajničkih zapisa** Hrvatske narodne banke. Radi se o dužničkim vrijednosnim papirima, u kunama, s rokom dospjeća od 35 dana. Prodaju se na aukcijama, uz diskont. Kupovina blagajničkih zapisa od strane poslovnih banaka smanjuje njihov kreditni potencijal, a također ga smanjuju i obvezni blagajnički zapisi. Na upisane obvezne blagajničke zapise Hrvatska narodna banka ne obračunava kamate (HNB, 2012:4).

Kako bi se održala adekvatna razina devizne likvidnosti banaka, Hrvatska narodna banka određuje **minimalno potrebna devizna potraživanja**. Devizna potraživanja jesu strana gotovina, čekovi koji glase na stranu valutu, devizni tekući računi, devizni depoziti kod HNB-a, devizni depoziti po viđenju, devizni depoziti s preostalim rokom dospjeća do tri mjeseca, dospjeli devizni depoziti, vrijednosni papiri stranih financijskih institucija i stranih država koji se drže radi trgovanja i koji su raspoloživi za prodaju – instrumenti tržišta novca, obveznice i drugi dugoročni dužnički instrumenti, vrijednosni papiri stranih financijskih institucija i stranih država u devizama koji se drže do dospjeća i koji se vrednuju po fer vrijednosti u računu dobiti i gubitka (kojima se aktivno ne trguje) s preostalim rokom dospjeća do 3 mjeseca, potraživanja po kreditima u kunama i u kunama s valutnom klauzulom, danima gospodarskim subjektima u sklopu Programa razvoja gospodarstva, i to u visini od 50% iznosa nedospjele glavnice koja je u skladu s navedenim Programom financirana iz sredstava banaka. Postojanje mjere minimalno potrebnih deviznih potraživanja u monetarnoj politici HNB-a vezano je uz visok udio deviznih depozita i drugih deviznih obveza u pasivi bilanca banaka.

Minimalno potrebna devizna potraživanja iznose 17% deviznih obveza odnosno za svaku kunu koju primi u stranoj valuti ili u kunama s ugovorenom valutnom klauzulom, banka mora održavati najmanje 17 lipa imovine u stranoj valuti. Devizne obveze su redovni devizni računi, posebni devizni računi pravnih osoba, devizni računi i devizni štedni ulogi po viđenju stanovništva, obveze po izdanim vijednosnim papirima u devizama i ostalo. Obveza održavanja propisanog postotka je dnevna, a likvidnim se deviznim potraživanjima smatraju devizna potraživanja (osim potraživanja po kreditima) s preostalim rokom dospijeca do tri mjeseca (Godišnje izvješće HNB-a, 2014:70). Obveznici jesu kreditne institucije (banke i štedne banke) i podružnice stranih kreditnih institucija. Minimalno potrebna devizna potraživanja smanjuju kreditni potencijal, ako se potrebna devizna potraživanja povećavaju (HNB, 2012:4).

Kratkoročni kredit za likvidnost može se koristiti najdulje 12 mjeseci. Odobrava se uz financijsko osiguranje sljedećim instrumentima:

- blagajničkim zapisima HNB-a;
- vrijednosnim papirima Ministarstva financija Republike Hrvatske;
- obveznicama za koje je Republika Hrvatska zakonom preuzela obvezu da ih amortizira ili za koje garantira;
- ostalim instrumentima osiguranja koje HNB ocijeni prihvatljivima.

Kratkoročni kredit za likvidnost služi bankama, štednim bankama i podružnicama stranih banaka koje imaju likvidnosnih poteškoća, uz uvjet da su solventne. Kao kolateral kredita prihvaćaju se svi instrumenti osiguranja koje HNB ocijeni prihvatljivima. Odobravanjem kratkoročnog kredita za likvidnost središnja banka obavlja funkciju zajmodavatelja „posljednjeg utočišta“. Kratkoročni kredit za likvidnost povećava kreditni potencijal jer poslovne banke dobivaju sredstva u obliku kredita od HNB-a (HNB, 2012:5).

7.1. Monetarna politika Hrvatske narodne banke u 2014. godini

Hrvatska narodna banka nastavila je provoditi ekspanzivnu monetarnu politiku, podržavajući visoku likvidnost bankovnog sustava, i poticati kreditiranje poduzeća otkupom obveznih blagajničkih zapisa od banaka. Glavni instrument monetarne politike u 2014. godini bile su devizne transakcije središnje banke.

Iako je u 2014. deviznim transakcijama HNB-a ostvarena neto prodaja deviza u iznosu od 211,8 milijuna eura čime je povučeno 1,6 milijardi kuna primarnog novca, to nije utjecalo na visoku razinu kunske likvidnosti monetarnog sustava, koja se dodatno povećala tijekom 2014. godine. Učestalost i obujam tih transakcija bili su uglavnom određeni potrebama države za konverzijom sredstava povezanih s inozemnim zaduživanjem i s uplatama u proračun EU-a te s kretanjem tečaja kune prema euru (HNB, 2014:65).

Likvidnost se djelomično povećala zbog otkupa obveznih blagajničkih zapisa od banaka kojim središnja banka potiče rast plasmana sektoru poduzeća, ali i zbog povrata neiskorištenih sredstava HBOR-a bankama na početku godine u iznosu od 1,6 milijardi kuna zbog završetka Programa razvoja gospodarstva.

U studenome 2014. godine ukinuto je 100%-tno izdvajanje deviznog dijela obvezne pričuve obračunatog na temelju deviznih sredstava nerezidenata i deviznih sredstava primljenih od pravnih osoba u posebnom odnosu prema banci. Time je udio devizne obvezne pričuve koja se izdvaja na račun kod HNB-a izjednačen za sve devizne izvore.

Kada je riječ o drugim instrumentima monetarne politike, s obzirom na visoku razinu likvidnosti u sustavu, u 2014. godini nije bilo potrebe za korištenjem obratnih repo operacija kao ni potražnje banaka za lombardnim kreditima (HNB, 2014:65).

Što se tiče bankovnog sustava, isti je u cjelini, u prosjeku, zadržao profitabilnost i jaku kapitalnu poziciju, uz odgovarajući rast pokrivenosti loših kredita rezervacijama. Sustav ne predstavlja problem i teret za javne financije, ali niti ne pridonosi rješavanju problema u drugim sektorima gospodarstva na zadovoljavajući način. Ono što je naglašeno jest da su banke u 2014. godini bile nedovoljno aktivne u oživljavanju kreditne ekspanzije i nedovoljno poduzetne u rješavanju problema loših kredita. Unatoč pogoršanju kvalitete kreditnog portfelja, rizici poslovanja banaka ostali su adekvatno pokriveni. Što se tiče rasta kredita, ograničavajući faktor rasta bila je slaba kreditna potražnja uz previše prezaduženih i podkapitaliziranih sektora (<http://www.hnb.hr/govori-intervjui/-martic-26-3-2015.pdf>).

8. Zaključak

Maksimalni iznos kredita koji pojedina banka ili sve banke mogu odobriti klijentima, pazeći na likvidnost, nazivamo kreditni potencijal, a na njegov iznos utječu mnogi čimbenici, počevši od kapitala banke, depozita klijenata pa sve do mjera monetarne politike koje provodi Hrvatska narodna banka, odnosno središnja banka pojedine zemlje. Izravno na njega utječu stopa obvezne rezerve i rezerve likvidnosti, odnosno njihovo povećanje ili smanjenje. Kreditni potencijal se može promatrati kao statička i kao dinamička kategorija, dakle bez vremenske varijable i sa prisutnom vremenskom varijablom. Povećanje kreditnog potencijala događa se u vrijeme ekspanzivne monetarne politike kada se nastoji povećati potrošnja i količina novca u optjecaju, dok se smanjenje kreditnog potencijala događa povećanjem navedenih rezervi u cilju provođenja restriktivne monetarne politike kada postoji opasnost od inflacije. Kreditni potencijal poslovnih banaka ograničen je veličinom financijskog potencijala i potrebitim rezervama, dok je s druge strane kreditni potencijal središnje banke neograničen.

Odnos financijskog potencijala i kreditnog potencijala ovisi o volumenu i strukturi izvora sredstava. U pitanju su stupanj i struktura kapitala, vrste i kvaliteta depozitnih sredstava, dinamika rasta volumena sredstava depozita, priljev kreditnih sredstava odobrenih od središnje banke i drugih kreditnih izvora, kao i porast, pored osnivačkog i trajnog kapitala banke, i sredstava rezervi banke. Isto tako i struktura plasmana sredstava utječe na sposobnost vraćanja, a time i na raspoloživost investicijskog potencijala banke.

Za izračun kreditnog potencijala drugih monetarnih financijskih institucija potrebni su konsolidirani podaci o stavkama pasive i aktive istih. Umjesto konsolidirane bilance kreditnih institucija od kraja 2010. godine koristi se konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija, koja pored banaka, štednih banaka i stambenih štedionica dodatno uključuje novčane fondove. U konsolidiranu bilancu drugih monetarnih financijskih institucija uključeni su podaci o potraživanjima i obvezama drugih monetarnih financijskih institucija (kreditnih institucija i novčanih fondova). Podaci su usklađeni sa statističkim standardom ESA 2010, a od prosinca 2011. godine uključuju i novčane fondove.

Temeljem izračuna kreditnog potencijala u promatranom razdoblju od 2010. godine do 2014. godine zaključeno je da isti nije u potpunosti iskorišten. Najveći iznos kreditnog potencijala zabilježen je u 2014. godini što je posljedica povećanja ukupnih depozita i fondova u odnosu na prethodnu godinu, a najveći iznos odobrenih kredita u 2011. godini. Ukupni depoziti bilježili su najvišu vrijednost u 2014. godini. U istoj je godini došlo do smanjenja stope obvezne rezerve na 12%, što je i uz povećanje ukupnih depozita utjecalo na povećanje kreditnog potencijala. Najmanji iznos kreditnog potencijala zabilježen je 2010. godine, te je u toj godini i najmanji iznos odobrenih kredita.

Što se tiče monetarne politike u 2014. godini, Hrvatska narodna banka je nastavila provoditi ekspanzivnu monetarnu politiku, podržavajući visoku likvidnost bankovnog sustava, i poticati kreditiranje poduzeća otkupom obveznih blagajničkih zapisa od banaka. Bankovni sustav je zadržao profitabilnost i jaku kapitalnu poziciju, uz odgovarajući rast pokrivenosti loših kredita rezervacijama. Ono što je naglašeno jest da su banke u 2014. godini bile nedovoljno aktivne u oživljavanju kreditne ekspanzije i nedovoljno poduzetne u rješavanju problema loših kredita. Unatoč pogoršanju kvalitete kreditnog portfelja, rizici poslovanja banaka ostali su adekvatno pokriveni. Što se tiče rasta kredita, ograničavajući faktor rasta bila je slaba kreditna potražnja uz previše prezaduženih i podkapitaliziranih sektora.

Sažetak – Formiranje financijskog i kreditnog potencijala banke

Obradom ove teme definirano je da je kreditni potencijal maksimalni iznos kredita koji pojedina banka ili sve banke mogu odobriti klijentima, pritom pazeći na likvidnost, te da na njega utječe kapital banke, depoziti klijenata, mjere monetarne politike koje provodi Hrvatska narodna banka, odnosno središnja banka. Izravno na njega utječu stopa obvezne rezerve i rezerve likvidnosti, odnosno njihovo povećanje ili smanjenje. Izvori sredstava za plasiranje kredita čine financijski potencijal banaka koji utječe na veličinu kreditnog potencijala. Na oblikovanje visine i strukture financijskog potencijala banaka odnosno na pojedinu kategoriju izvora sredstava djeluje mnoštvo različitih čimbenika.

Kao što je već navedeno, na kreditni potencijal utječu mjere monetarne politike središnje banke, pri čemu je jedna od mjera politika obveznih rezervi koja djeluje na način da kada je kreditna aktivnost poslovnih banaka prevelika, stope obveznih rezervi se povećavaju, dok se u situaciji recesije u gospodarstvu stope obveznih rezervi smanjuju.

Izračunom kreditnog potencijala za promatrano razdoblje od 2010. godine do 2014. godine prikazano je da je najveći iznos kreditnog potencijala zabilježen u 2014. godini što je posljedica povećanja ukupnih depozita i fondova u odnosu na prethodnu godinu, a najveći iznos odobrenih kredita u 2011. godini. Najmanji iznos kreditnog potencijala zabilježen je 2010. godine, te je u toj godini i najmanji iznos odobrenih kredita.

Ključne riječi: financijski potencijal, kreditni potencijal, obvezna rezerva, rezerva likvidnosti, instrumenti monetarne politike

Summary – The forming of financial and credit potential of a bank

This theme defined that the credit potential is the maximum loan amount that particular bank or all the banks can approve to customers, thereby ensuring liquidity, and that it is influenced by the bank's capital, customer deposits and monetary policy measures implemented by the central bank. The reserve requirement and liquidity reserves, respectively their increase or decrease, directly affects on the credit potencial. Sources of funds for loans to customers make financial potential of banks, which affects the size of the credit potential. On the formation of the amount and the structure of financial potential of banks or to a specific category of sources of funds affects a lot of different factors.

As already stated, on the credit potential affects the monetary policy measures of the central bank, where one of the measures is a policy of mandatory reserves or reserve requirement which operates in a way that when the credit activity of banks is too high, the rates of the reserve requirement are increasing, while in a situation of the recession in the economy rates of the reserve requirement are decreasing.

The largest amount of credit potential was registered in 2014. as a result of the increase in total deposits and funds in comparison to the previous year, and the largest amount of approved loans was registered in 2011. The minimum amount of credit potential was registered in 2010., and in that year also the smallest amount of granted loans.

Key words: financial potential, credit potential, the reserve requirement, liquidity reserves, monetary policy instruments

Literatura

Knjige:

1. Božina, L. (2003.): *Novčana ekonomija – Novac i bankarstvo*, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula
2. Božina, L. (2008.): *Monetarna analiza*, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula
3. Božina, L. (2008.): *Novac i bankarstvo*, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula
4. Kandžija, V., Živko, I. (2004.): *Poslovna politika banaka*; Sveučilište u Mostaru i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
5. Kandžija, V., Živko, I. (2014.): *Upravljanje bankama*; Sveučilište u Mostaru i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
6. Klačmer Čalopa, M., Cingula, M. (2009.): *Financijske institucije i tržište kapitala*; Tiskara Varaždin, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin
7. Perišin, I., Šokman, A. i Lovrinović, I. (2001.): *Monetarna politika*; Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“, Pula
8. Rose, S., P. (2003.): *Menadžment komercijalnih banaka*; MATE d.o.o., Zagreb

Članci:

1. Božina, L., (1994): *Obvezne rezerve i emisija novca*; *Gospodarstvo Istre*; vol.7, no. 1-2 (27-32)
2. Jurman, A., (2007): *Pribavljanje izvora sredstava u hrvatskim bankama*; *Zb. Prav. Fak. Sveuč. Rij.*; vol. 28, br. 2, 1377-1397, prosinac 2007.
3. Jurman, A., (2008): *Financijski potencijal hrvatskih banaka, obilježja i projekcija rasta*; Ekonomski fakultet Rijeka; UDK 336.71 (497.5)
4. Jurman, A., (2007.): *Kreditna politika poslovnih banaka u funkciji učinkovite multiplikacije kredita i depozita*; *Ekonomska istraživanja*; vol. 21, br. 02, lipanj 2008.

Publikacije:

1. HNB (2014.): Publikacije, Bilten o bankama br. 27
2. HNB (2014.): Publikacije, Godišnje izvješće 2014. godine
3. HNB (2015): Publikacije, Bilten br. 216

Internet stranice:

1. www.hnb.hr – službena stranica Hrvatske narodne banke

Popis tablica i grafikona

Tablice:

Tablica broj 1.: Bilanca banke.....	8
Tablica broj 2.: Primjer izračunavanja kreditnog potencijala.....	19
Tablica broj 3.: Kreditni potencijal jedne banke.....	39
Tablica broj 4.: Konsolidirana bilanca drugih monetarnih financijskih institucija na kraju razdoblja, od 2010. godine do 2014. godine, u milijunima kuna.....	43-44
Tablica broj 5.: Kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. do 2014. godine, u milijunima kuna.....	47

Grafikoni:

Grafikon 1.: Pretežiti koeficijent obvezne rezerve i koeficijent rezerve likvidnosti, u razdoblju od 2010. do 2014. godine.....	25
Grafikon 2.: Kreditni potencijal drugih monetarnih financijskih institucija u razdoblju od 2010. godine do 2014. godine, u milijunima kuna.....	48
Grafikon 3.: Prikaz veličine kreditnog potencijala i veličine odobrenih kredita, u milijunima kuna.....	49
Grafikon 4.: Prikaz pasive i aktive drugih monetarnih financijskih institucija, u milijunima kuna.....	50